

MAPIO SECTOR NEWYDDIA- DURAETH CYMRU

MÁTÉ FODOR, MARLEN KOMOROWSKI,
SILVIA ROSE

MAI 2024

Centre for the
Creative Economy
Canolfan i'r
Economi Greadigol

Noddir gan
Lywodraeth Cymru
Sponsored by
Welsh Government

Cyhoeddwr:

Canolfan i'r Economi Greadigol
Prifysgol Caerdydd
sbarc|spark,
Heol Maendy
Caerdydd CF24 4HQ

Testun a golygu:

Dr Marlen Komorowski
Dr Máté Fodor
Silvia Rose

Mai 2024

Mae'r cyhoeddiad hwn yn ogystal . chyhoeddiadau eraill ar gael oddi wrth
Gwefan: Prifysgol Caerdydd - Canolfan i'r Economi Greadigol
www.cardiff.ac.uk/creative-economy

Mae'n cael ei ddsbarthu am ddim ac nid oes bwriad ei werthu.

Ni cheir dosbarthu'r adroddiad hwn mewn digwyddiadau ymgyrchu neu ar
stondinau gwybodaeth sy'n cael eu rhedeg gan bleidiau gwleidyddol, ac ni
cheir mewnosod gwybodaeth neu hysbysebion sy'n ymwneud . phleidiau
gwleidyddol yn y cyhoeddiad hwn, eu hargraffu arno neu eu clymu wrtho.

ISBN: 978-1-7394553-7-8

Tabl Cynnwys

Crynodeb Gweithredol	3
Dull astudio	6
1. Amrywiaeth a chynhwysiant mewn newyddiaduraeth	8
1.1. Amrywiaeth newyddiadurwyr yn y sector.....	9
1.2. Cynrychiolaeth yn y newyddion.....	16
1.3. Archwilio anialwch newyddion a'r iaith Gymraeg.....	19
1.3.1 Sylw newyddion yng Nghymru.....	20
1.3.2 Anialwch newyddion a nodwyd a'r goblygiadau.....	25
2. Datblygu'r gweithlu.....	28
2.1. Amodau gwaith yng Nghymru	29
2.2. Dilyniant gyrfa newyddiadurwyr.....	36
2.3. Effeithlonrwydd cynlluniau ariannu.....	40
3. Anghenion, gofynion a sgiliau newyddiaduraeth	44
3.1. Cynhyrchu newyddion ac anghenion	45
3.2. Deall sgiliau newyddiadurwyr	51
Argymhellion ar gyfer y dyfodol.....	55
Llyfryddiaeth.....	58

Crynodeb Gweithredol

Mae newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yng Nghymru, sy'n rhan annatod o ddemocratiaeth, ar adeg dyngedfennol oherwydd dirywiad yn nifer y darllenwyr a tharfu digidol. Mae'r sector hwn, sy'n hanfodol ar gyfer ymgysylltu dinesig a goruchwylio pŵer, yn wynebu cymhlethdodau hunaniaeth ddiwylliannol ac ieithyddol benodol Cymru. Mae'r astudiaeth hon a gynhaliwyd gan Ganolfan yr Economi Greadigol ym Mhrifysgol Caerdydd ac a ariannwyd gan Lywodraeth Cymru yn **ceisio pontio'r bylchau gwybodaeth a siartio cwrs ar gyfer dyfodol y diwydiant drwy roi mewnwelediadau gweithredu i randdeiliaid**. Mae'r astudiaeth hon wedi'i seilio ar dri philer ac mae'r crynodeb gweithredol hwn yn tynnu sylw at y prif ganfyddiadau o gwmpas:

1. cynhwysiant a chynrychiolaeth newyddiaduraeth yng Nghymru,
2. cyflwr presennol a datblygiad y gweithlu, ac
3. alinio cynhyrchu newyddion ag anghenion defnyddwyr yng Nghymru.

Mae ein data arolwg yn datgelu **anghyfartaledd rhwng y rhywiau**, gydag oddeutu 63% o newyddiadurwyr gwrywaidd a 37% benywaidd ymhlith y rhai sy'n nodi fel rhywdeuaidd. Fodd bynnag, mewn nifer o agweddau - o ran ethnigrwydd, cyfrifoldebau gofalu, cyfeiriadedd rhywiol ac anabledd - mae ein sampl yn fwy amrywiol na'r boblogaeth gyffredinol. Ochr yn ochr â rhyw, yr eithriad i hyn yw o ran dosbarth cymdeithasol. Daw dros hanner o gefndir gydag o leiaf un riant mewn rôl broffesiynol, yn sylweddol uwch nag yn y boblogaeth gyffredinol.

Mae newyddiadurwyr yn dal i ganfod diffyg cynhwysiant, gyda 54% yn credu nad yw **newyddion yn rhoi digon o sylw i straeon amrywiol**. Nid yw'r hanner yn gweld unrhyw rwystrau sy'n gysylltiedig â nodweddion gwarchoddedig, ond mae 25% yn gweld rwystrau o'r fath ar gyfer cydweithwyr, ac mae 15% â phrofiad ohonynt. Mae gan y rhan fwyaf o newyddiadurwyr yn ein harolwg rywfaifaint o hyfedredd Cymraeg, ac mae 36% yn gweithio ar straeon Cymraeg. Mae sylw i'r Gymraeg yn amrywio yn ôl ardal, gyda rhai rhanbarthau wedi'u nodi fel anialwch newyddion i'r Gymraeg a'r Saesneg.

Mae'r rhan fwyaf o newyddiadurwyr yn hoffi eu swyddi (mae 74% yn mynegi boddhad â'u rolau) ond yn poeni am eu cadw - dim ond 35% o newyddiadurwyr sy'n dal contractau parhaol. Mae **pryder cyflogaeth** yn ddiriaethol, gyda 28% yn ofni colli swydd o fewn blwyddyn. Mae ein data ansoddol yn adleisio'r canfyddiadau hyn, gyda newyddiadurwyr yn cydnabod gwelliannau yn y gweithle ond eto'n dal i wynebu heriau systematig. Mae gwahaniaethu, llwyth gwaith gormodol, a'r llinell aneglur rhwng bywyd personol a phroffesiynol yn cyfrannu at **ddiwylliant o orweithio**. Mae rolau amser llawn, yn enwedig mewn allfeydd mawr, a chwenychir am sefydlogrwydd, yn brin ac yn llawn dryswch moesegol. Mae'r astudiaeth yn canfod **ymgysylltiad cyfyngedig â chynlluniau cyllid a chymorth sydd ar gael**, er bod y rhai sy'n ymgysylltu yn adrodd am fanteision, yn enwedig o Fenter Newyddion Digidol Google a chronfeydd llywodraeth Cymru. Mae mewnwelediadau ansoddol yn tynnu sylw at sector sy'n dibynnu ar gyllid o'r fath ond eto'n cael ei lethu gan ei natur drosiannol, gan feithrin amgylchedd o ragoroldeb ariannol a phryderon ynghylch cynaliadwyedd yn y dyfodol.

Mae newyddiaduraeth Cymru yn arddangos ymrwymiad i faterion cyfoes a sylw celfyddydol, ond eto mae ymwybyddiaeth o **anghydweddiad rhwng ffocws traddodiadol o'r fath a natur feirol cynnwys tabloid** ar gyfryngau cymdeithasol er enghraifft. Mae newyddiadurwyr yn gosod ymddiriedoldeb ar flaen y gad yn eu gwaith, gan ystyried hyn fel blaenoriaeth allweddol i gynulleidfaedd. Er bod adborth darllenwyr yn chwarae rôl wrth lunio cynnwys, mae ystyriaethau economaidd fel elw a hysbysebu yn dal llai o effaith i newyddiadurwyr yng Nghymru, sy'n wahanol i batrymau ehangach yn y DU. Mae **mabwysiadu technolegol yn newyddiaduraeth Cymru yn ofalus, yn enwedig gyda Deallusrwydd Artiffisial (AI)**, sy'n cyferbynnu â'r defnydd eang o gyfryngau cymdeithasol ar gyfer cyrchu a lledaenu newyddion. Er bod offer dadansoddeg data yn cael eu defnyddio gan lawer, mae diffyg hyfforddiant cynhwysfawr mewn cymwyseddau digidol yn parhau. Mae ein hymchwil yn dangos dryswch golygyddol o ran cydbwysu newyddiaduraeth fanwl â hudolrwydd ymgysylltu â'r cyfryngau cymdeithasol, a chydabyddiaeth o dueddiad y cyhoedd tuag at newyddion ysgafnach. Mae cyfyngiadau amser a phwysau economaidd yn herio mynd ar drywydd newyddiaduraeth ymchwiliol ac annibyniaeth olygyddol yng Nghymru.

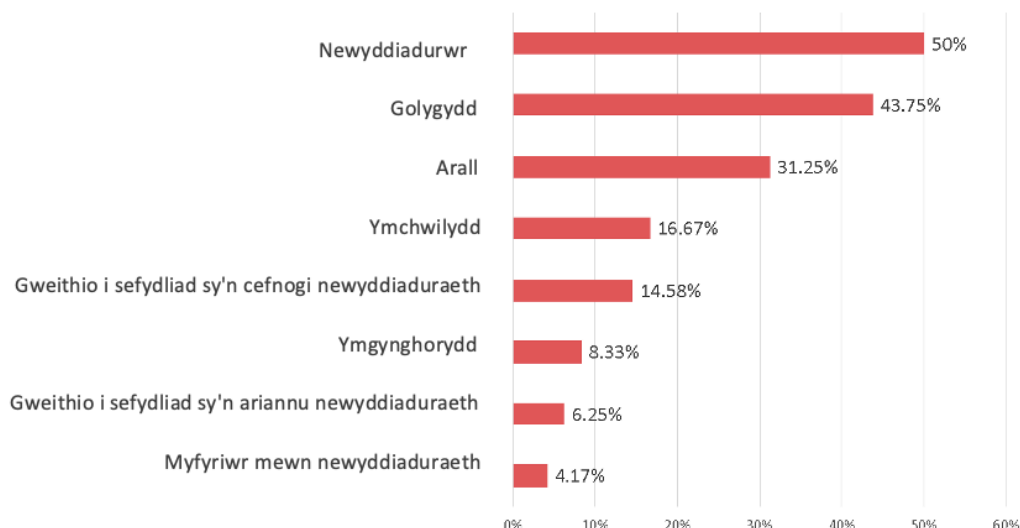
Yn seiliedig ar ein canfyddiadau, datblygwyd yr argymhellion allweddol canlynol i gefnogi dyfodol newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yng Nghymru:

- Cymorth Newyddiaduraeth Gynhwysol:** Gwella amrywiaeth mewn ystafelloedd newyddion a chynnwys trwy gefnogi sefydliadau a rhaglenni hyfforddi ar gyfer grwpiau sydd heb gynrychiolaeth ddigonol.
- Cynhwysiant Cymdeithasol-Economaidd:** Mynd i'r afael â bwloch cynrychiolaeth newyddiadurwyr o gefndiroedd cymdeithasol-economaidd is trwy allgymorth, mentoriaeth, a rhaglenni hyfforddi â chymhorthdal.
- Cymorth Newyddiadurwr Llawrydd:** Darparu adnoddau, rhwydweithio, cyngor cyfreithiol, a chymorth iechyd meddwl ar gyfer y boblogaeth newyddiadurwyr llawrydd sylweddol, gan gydnabod eu heriau unigryw.
- Datblygu mewn Anialwch Newyddion:** Poblogi ardaloedd lle nad oes digon o sylw gyda Grantiau Newyddiaduraeth Lleol, rhaglenni cyfnewid, a hyfforddiant i sicrhau sylw eang.
- Gwella Newyddiaduraeth Ddwyeithog:** Hyrwyddo cynnwys dwyeithog i adlewyrchu amrywiaeth ieithyddol Cymru, gan ddefnyddio grantiau a dyfarniadau i gydnabod newyddiaduraeth ddwyeithog enghreifftiol.
- Mabwysiadu Technoleg Newyddiaduraeth:** Annog y defnydd o dechnolegau uwch trwy hyfforddiant mewn AI cynhyrchiol, gwyddor data, a llythrennedd digidol, gan adeiladu ar fentrau llwyddiannus yn y gorffennol.
- Gwasanaeth Newyddion Cymru Gyfan:** Cynnig creu gwasanaeth newyddion canolog i grynhoi ffynonellau newyddion amrywiol, gan wella hygyrchedd a chynhwysiant mewn sylw cyfryngau ledled Cymru.

Dull astudio

Rydym wedi casglu data gan nifer o randdeiliaid gan ddefnyddio arolwg cynhwysfawr a dulliau ansoddol, gan gynnwys grwpiau ffocws a chyfweliadau, i ddal sbectrwm eang o brofiadau ym myd newyddiaduraeth Cymru. **Fe wnaethom ymgysylltu â thua 800 o randdeiliaid mewn newyddiaduraeth er budd y cyhoedd** yng Nghymru drwy Ganolfan yr Economi Greadigol Prifysgol Caerdydd a Gweithgor Llywodraeth Cymru. Cyflawnodd ein harolwg cynhwysfawr o 40 cwestiwn gyfradd ymateb o 8-10%, gan adlewyrchu ymgysylltiad uchel o'i gymharu â phoblogaeth Cymru ac mewn cymhariaeth, ag astudiaethau ac adroddiadau tebyg ar lefel y DU.

Roedd y cyfranogwyr yn cynnwys ystod eang o weithwyr proffesiynol newyddiaduraeth a'r rhai mewn rolau ategol. Mae'r rhan fwyaf o ymatebwyr i'n harolwg yn newyddiadurwyr, golygyddion, neu'r ddau, fel y nodir yn Ffigur 1 . Er gwaethaf y **lluosogrwydd o randdeiliaid** yn ein sampl, er symlrwydd, cyfeiriwn atynt ar y cyd fel “newyddiadurwyr” yng ngweddill yr adroddiad hwn. Mae cyfran sylweddol o'r holl ymatebwyr yn dal swyddi rheolaethol a dros 10 mlynedd o brofiad. Roedd data daearyddol yn nodi crynodiad o newyddiadurwyr mewn canolfannau trefol fel Caerdydd a Chasnewydd.

Ffigur 1: Mathau o gyfran ymatebwyr a gedwir yn Sector Newyddiaduraeth Cymru (caniatwyd opsiynau amlddewis i ymatebwyr).

Er mwyn ategu'r data meintiol, gwnaethom gynnal grwpiau ffocws ar-lein a chyfweliadau, gan sicrhau cynhwysiant ac anhysbysrwydd. Roedd ein cronfa amrywiol o gyfranogwyr yn cynnig mewnwleidiadau i naws newyddiaduraeth Cymru, gyda chrynodiad o ymatebion gan Dde Cymru a'r sector newyddiaduraeth print. Gwnaethom ddadansoddi'r data ansoddol i dynnu tueddiadau allweddol, y manylir arnynt yng nghorff yr adroddiad.

1. Amrywiaeth a chynhwysiant mewn newyddiaduraeth

Mae cymryd rhan mewn newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yn hanfodol i gynnal perthnasedd ac effeithiolrwydd y cyfryngau mewn cymdeithas ddemocrataidd. Mae gweithlu amrywiol o newyddiadurwyr yn hollbwysig wrth sicrhau cyfranogiad o ochr y newyddiadurwyr a'r darllenwyr. Fel y mae Couldry a Mejias (2020) yn ei gwneud yn glir, mae'r cyfryngau yn helpu i ffurfio'r naratifau sy'n siapio cymdeithas. Mae cynrychiolaeth yn arbennig o bwysig yng Nghymru, lle mae presenoldeb sylweddol o siaradwyr Cymraeg a Saesneg, yn ogystal â llawer o ddimensiynau eraill o amrywiaeth ddiwylliannol. Mae ymchwil Shaker (2014) yn awgrymu, pan fydd newyddiadurwyr o amrywiaeth o gefndiroedd yn cyfrannu safbwyntiau nodedig, ei fod yn helpu dealltwriaeth a rhyngweithio â chynulleidfaoedd mwy amrywiol (gweler hefyd Nielsen a Linnebank, 2011).

Mae amrywiaeth yn y cyfryngau hefyd yn cynyddu hyder y cyhoedd. Mae diffyg cynrychiolaeth a chanfyddiadau o ragfarn yn ddau ffactor sy'n cyfrannu at y golled fyd-eang mewn ymddiriedaeth y cyhoedd mewn allfeydd cyfryngau. Mae pobl yn fwy tebygol o ymddiried yn y cyfryngau pan fyddant yn canfod eu hunain a'u cymunedau yn cael eu portreadu'n gywir ac yn gydymdeimladol. Am yr holl resymau hyn, mae angen i newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yng Nghymru gofleidio amrywiaeth a chynhwysiant fel rhan hanfodol o'i phwrpas i wasanaethu budd y cyhoedd.

Mae'r adrannau canlynol yn cyflwyno ein canfyddiadau ar amrywiaeth newyddiadurwyr yn adran newyddiaduraeth Cymru (1.1.) a chynrychiolaeth a chynhwysiant mewn cynnwys newyddion yng Nghymru (1.2) gan fyfyrion ar gyfranogiad o ochr y newyddiadurwyr a'r darllenwyr yn newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yng Nghymru ac yn ogystal â'n dadansoddiad ar anialwch newyddion fel y'u gelwir yng Nghymru (1.3).

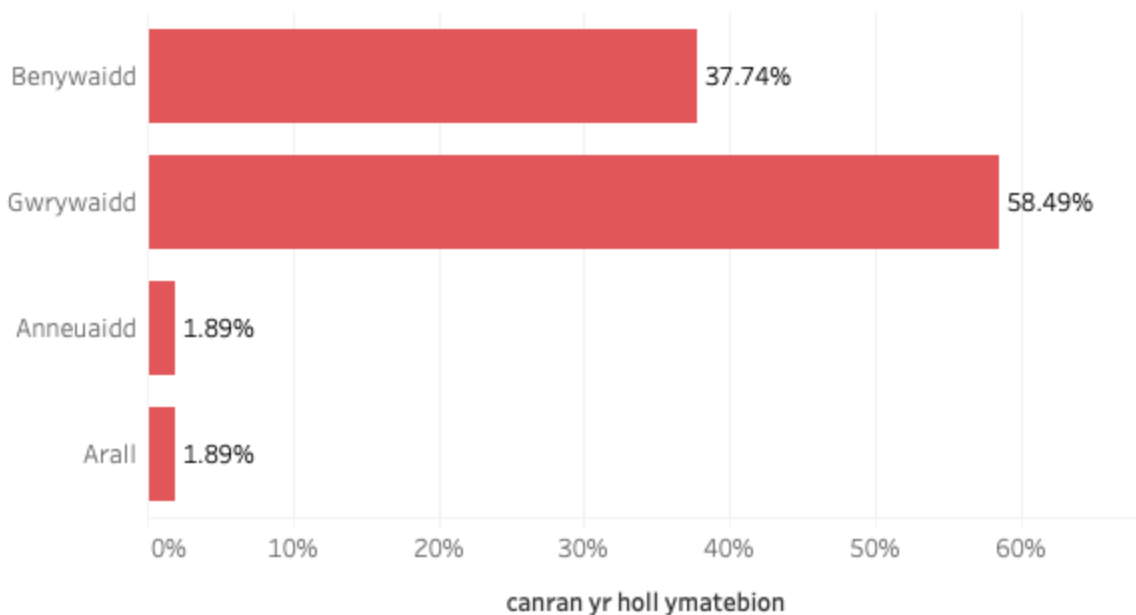
1.1. Amrywiaeth newyddiadurwyr yn y sector

Mae canlyniadau ein harolwg yn awgrymu **graddau cyfyngedig o amrywiaeth yn y cyfryngau Cymraeg**, gyda rhai nodweddion wedi'u cynrychioli'n dda (megis siaradwyr Cymraeg iaith gyntaf, rhywioldeb, anabledd, ethnigrwydd, a bod â chyfrifoldebau gofalu) ac eraill heb gynrychiolaeth ddigonol.¹

Ffigur 2 yn dangos bod 63% i 37% yn fwy o ddynion na merched, gan awgrymu **anghydbwysedd clir rhwng y rhywiau**. Cafodd yr anghydbwysedd rhwng y rhywiau ei gydnabod gan olygydd cyhoeddiad prif ffrwd yn ein grwpiau ffocws.

“Un o'r risgiau mwyaf yn y gweithle yw anawsterau menywod yn gallu cael yr hawl i swyddi â phŵer.”

Adleisiodd golygydd arall y pwynt hwn, gan nodi y gallai anghydbwysedd rhywedd ehangach fel menywod sy'n cyflawni mwy o lafur domestig gynyddu risgiau gorweithio ac felly effeithio'n negyddol ar ddilyniant gyrfa.

Ffigur 2: Rhywiau datganedig y newyddiadurwyr Cymreig a arolygwyd.

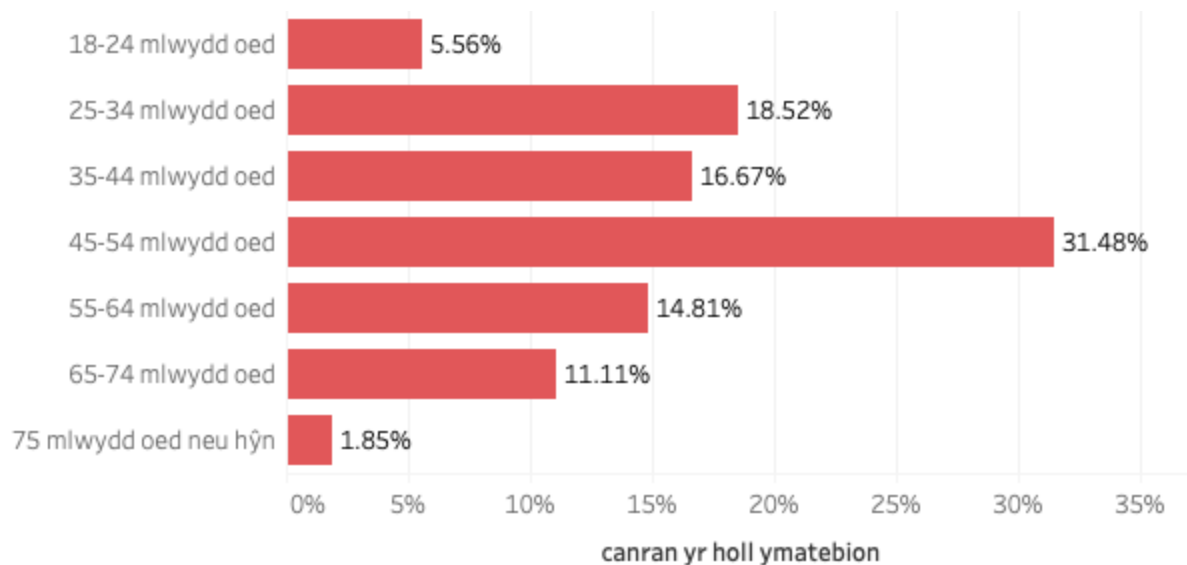
O ran **cyfeiriadedd rhywiol**, mae oddeutu 70% o'n holl ymatebwyr yn nodi eu hunain fel heterorywiol, 13% ddeurywiol a 7.5% hoyw neu lesbiaidd, gyda chyfeiriadedd eraill

¹ Sylwch fod ein sampl yn yr arolwg yn cael ei sgiwio tuag at ddynion o gefndiroedd mwy breintiedig.

oddeutu 2%. Mae'r ffigurau hyn yn llawer mwy amrywiol nag yn y boblogaeth gyffredinol yn ôl Cyfrifiad 2021, lle nodwyd bron i 90% o'r boblogaeth fel heterorywiol, gyda hoyw neu lesbiaidd ar 1.5%, deurywiol ar 1.2% a'r holl gyfeiriadedd rhywiol arall ar 0.3%.²

Dangosir **dadansoddiad oedran** ymatebwyr i'n harolwg Ffigur 3 isod. Mae'r grŵp mwyaf rhwng 45 a 54 oed. Er bod hyn yn ystadegol gynrychioliadol o boblogaeth weithiol y DU, awgrymodd aelodau o'n grwpiau ffocws rwystrau i bobl ifanc ddod i mewn i newyddiaduraeth. Roedd y rhain yn cynnwys y diffyg interniaethau, yr ydym yn eu trafod ymhellach yn adran 2.2, a'r dadrithiad y mae llawer o bobl ifanc yn ei deimlo am gyflwr presennol y newyddion. Fel y nododd un o ymatebwyr ein grŵp ffocws:

“Os ydych chi'n berson ifanc, a fydddech chi'n gwrandao ar y newyddion? A fydddech chi'n ei gymryd o ddifrif? A fydddech chi'n ystyried gyrfa mewn newyddiaduraeth?”

Ffigur 3: Dadansoddiad oedran newyddiadurwyr yng Nghymru.

Mae 27% o newyddiadurwyr Cymru yn datgan eu hunain **fel rhai ag anabledd**, ychydig yn uwch na'r 21.1% yn y boblogaeth gyffredinol.³ Er gwaethaf hyn, awgrymodd ein

² Cyfrifiad 2021, Y SYG gweler [https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/sexuality/bulletins/sexualorientationenglandandwales/census2021#:~:text=straight%20or%20heterosexual%20\(89.4%25%20of,in%20both%20England%20and%20Wales\).](https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/sexuality/bulletins/sexualorientationenglandandwales/census2021#:~:text=straight%20or%20heterosexual%20(89.4%25%20of,in%20both%20England%20and%20Wales).)

³ Cyfrifiad 2021, Y SYG, gweler <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandwellbeing/bulletins/disability>

grwpiau ffocws nad yw sector newyddiaduraeth Cymru yn fan gwbl groesawgar nac yn hygyrch. Yn ein grwpiau ffocws, roedd y prif rwystrau y mae newyddiadurwyr wedi'u hwynebu neu wedi eu gweld yn y diwydiant newyddiaduraeth yn gysylltiedig ag anabledd. Mae'r diwylliant cyflym, heriol o fewn ystafelloedd newyddion traddodiadol yn gweithredu fel rhwystr i bobl ag anableddau. Cafodd un newyddiadurwr ei wrthod i swydd mewn cwmni newyddion o bwys a chafodd ryddhad ar ôl clywed rhai "straeon arswyd" am newyddiadurwyr eraill yn cael profiad o orweithio yno. Nododd newyddiadurwyr niwroamrywiol lluosog hefyd iddo gael ei atal gan lwyth gwaith uchel ac oriau hir, gan gyfeirio at straeon roeddent wedi'u clywed gan weithwyr yr un cwmni newyddion mawr. Ar y llaw arall, mae'n ymddangos bod camau araf ond cyson tuag at greu amgylchedd gwaith mwy ffafriol ar gyfer newyddiadurwyr anabl a niwronodweddiadol. Adlewyrchir hyn gan y llond llaw o olygyddion a honnodd eu bod yn gweithio tuag at arferion mwy cynhwysol, megis drwy hyfforddiant amrywiaeth a rhaglenni allgymorth.

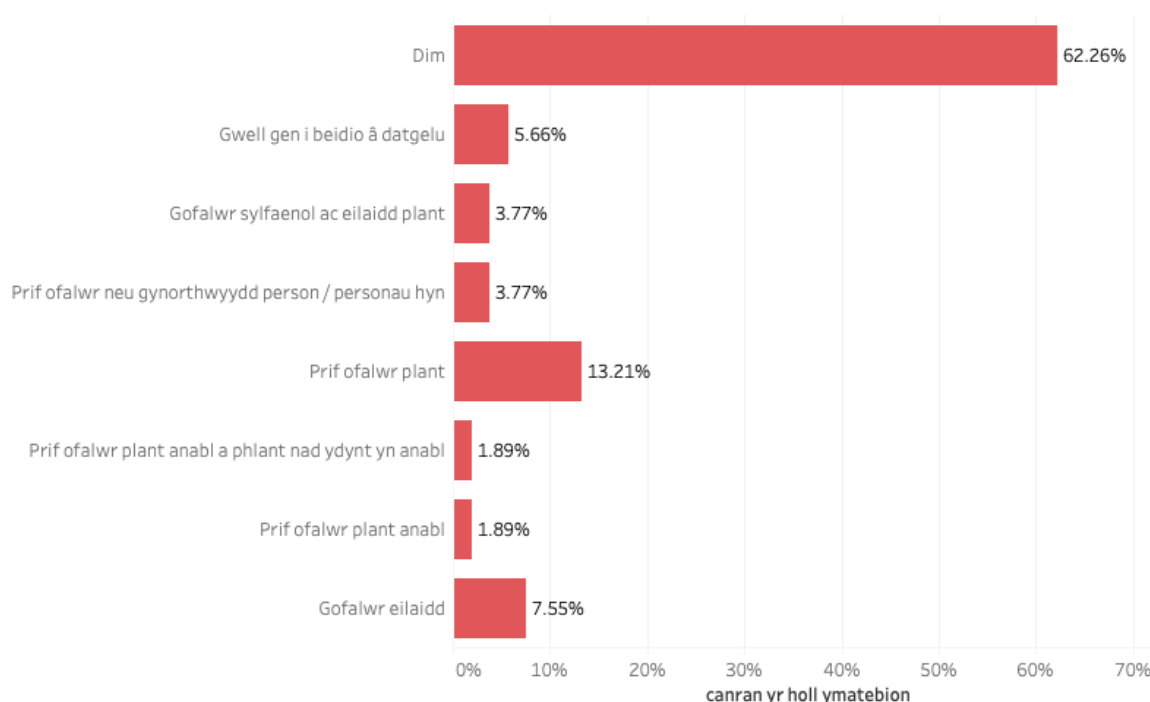
"Rwy'n credu bod llawer o weithleoedd yn fwy ymwybodol o anableddau. Nid wyf wedi dod o hyd i rywle sydd gant y cant mor gynhwysol ag y byddwn yn dymuno iddyn nhw fod. Rwy'n credu bod hynny oherwydd gallu. Fodd bynnag, rwyf wedi gweithio i rai lleoedd sy'n ymdrechu'n galed iawn."

Nid oes gan y rhan fwyaf o newyddiadurwyr yng Nghymru unrhyw **grefydd** (odeutu 65% ohonynt), tra mai dim ond dwy ffydd adnabyddadwy a ddyfynnwyd yn ein hymatebion, sef Cristnogol ar 25% a Mwslimaidd ar 4%. Er bod nifer o grefyddau eraill wedi'u rhestru fel opsiynau ateb yn ein harolwg, ni ddewiswyd y rhain gan yr ymatebwyr. Ar y cyfan, mae gan newyddiadurwyr Cymru achosion uwch o fod heb grefydd neu fod yn Fwslimiaid na newyddiadurwyr yn y DU yn gyffredinol, yn ogystal ag ym mhoblogaeth Cymru yn gyffredinol. Ar yr un pryd, maent yn sylweddol llai tebygol o ddatgan eu hunain fel Cristnogion.

O ran **ethnigrwydd**, mae'r rhan fwyaf o newyddiadurwyr yng Nghymru yn wyn (83%), ac yna Asiaidd (7.5%), ethnigrwydd cymysg (4%) a du (2%). Mae'r ffigurau hyn yn

sylweddol wahanol i newyddiadurwyr yng ngweddill y DU, sydd â 94% yn wyn, 2.5% yn Asiaidd, 2.3% o ethnigrwydd cymysg a 0.2% yn ddu.⁴ Mae hefyd yn sylweddol wahanol i gyfansoddiad poblogaeth gyffredinol Cymru, lle mae 93.8% o bobl yn wyn, 2.9% yn Asiaidd, 1.6% yn ethnigrwydd cymysg a 0.9% yn ddu.⁵

Fel y Ffigur 4 dangosir, mae gan oddeutu 20% o newyddiadurwyr Cymru **gyfrifoldebau gofalwyr** sylfaenol, gyda 8% arall ohonynt yn gweithredu fel gofalwyr eilaidd plant neu bersonau hŷn. O ganlyniad, mae 28% ohonynt yn darparu rhyw fath o ofal di-dâl, sydd bron i dair gwaith yn uwch na chyfartaledd Cymru, sef 10.5%.

Ffigur 4: Cyfrifoldebau gofalu newyddiadurwyr Cymru.

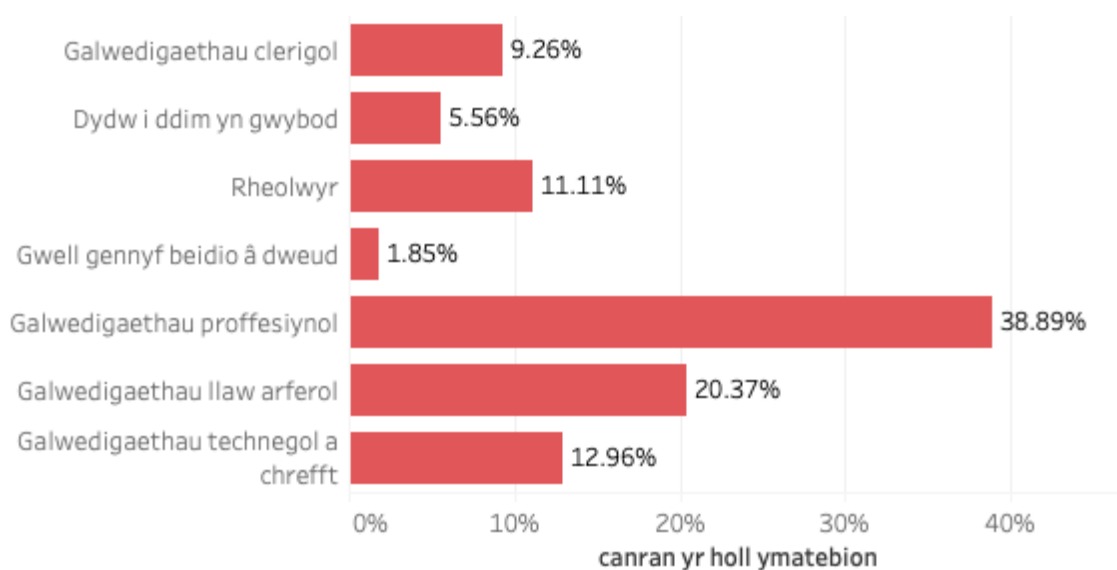
Mae **statws economaidd-gymdeithasol** cefndiroedd newyddiadurwyr Cymru wedi cael ei frasamcanu drwy ddefnyddio mesur galwedigaethau eu rhieni pan oeddent yn 14 oed. Dangosir y dadansoddiad ar y metrig hwn yn Ffigur 5 isod. Daw mwy na hanner yr holl ymatebwyr o aelwyd gydag o leiaf un rhiant wedi gweithio fel rheolwr neu fel

4 Thurman N., Cornia A. a Kunert J.: Journalists in the UK, Reuters Institute for the Study of Journalism, tudalen 12, ar gael ar-lein yn <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/Journalists%2520in%2520the%2520UK.pdf>.

5 Cyfrifiad 2021, Y SYG, gweler <https://www.gov.wales/ethnic-group-national-identity-language-and-religion-wales-census-2021-html>

gweithiwr proffesiynol. Dim ond traean o'r holl ymatebwyr sydd wedi cael eu rhieni mewn swyddi gwaith technegol neu waith arferol â llaw pan oeddent yn 14 oed. Mae'r canlyniadau hyn mewn cyferbyniad sydyn â chyfansoddiad proffesiynol cymdeithas Cymru yn gyffredinol. Ar hyn o bryd, mae llai na thraean (28%) o'r holl weithwyr yn rheolwyr neu'n weithwyr proffesiynol, tra bod mwy na 40% ohonynt yn dal swyddi technegol neu swyddi arferol â llaw. Mae'r anghysondeb hwn felly'n ymgorffori'r gwahaniaeth mwyaf rhwng newyddiadurwyr a gweddill poblogaeth Cymru yn ein hymchwil ar amrywiaeth newyddiadurwyr. Mae newyddiadurwyr yn tueddu i ddod o aelwydydd sydd â statws a safle cymdeithasol-economaidd cymharol uchel. Awgrymodd ein grwpiau ffocws fod diffyg cynlluniau lefel mynediad â thâl, hyfforddiant anacademaidd, a diwylliant o gael eu talu mewn "amlygiad" yn hytrach nag arian gwirioneddol i gyd yn creu rhwystrau amlwg i newyddiadurwyr o gefndiroedd incwm isel neu ddsbarth gweithiol. Darluniwyd hyn gan un golygydd nad oedd - er ei fod bellach yn rhedeg allfa newyddion annibynnol lwyddiannus - nad oedd yn teimlo bod y diwydiant wedi'i sefydlu i annog na chefnogi'n ddigonol y rhai na allant fforddio mynd i'r brifysgol.

“Rwy'n dod o gefndir dosbarth gweithiol. Roedd yn frwydr wirioneddol i mi gael fy nghymhwyster newyddiaduraeth perthnasol ac yna dechrau fy ngyrfa. Nawr, yn ôl pob tebyg byddwn yn dweud, ei bod hyd yn oed yn anoddach. Rwy'n credu bod angen cael llwybrau haws i newyddiaduraeth.”

Ffigur 5: Galwedigaethau rhieni newyddiadurwyr Cymru.

Gofynnwyd i newyddiadurwyr a nododd fod ganddynt o leiaf un o'r nodweddion gwarchoddedig a oeddynt yn credu: *“Mae fy nodweddion gwarchoddedig wedi bod yn rhwystr sylweddol yn fy ngwaith yn y sector newyddiaduraeth”*. Gofynnwyd hefyd a yw'n gywir: *“Yn fy swydd, rydw i wedi gweld cydweithwyr yn aml yn wynebu rhwystrau yn y sector newyddiaduraeth oherwydd eu nodweddion gwarchoddedig.”* Yn y ddau achos, mae oddeutu hanner yr holl ymatebwyr yn anghytuno â'r datganiad bod **nodweddion gwarchoddedig yn rhwystrau i weithio yn y sector newyddiaduraeth**. Serch hynny, mae 25% o'r ymatebwyr yn honni eu bod wedi gweld pobl eraill yn wynebu rhwystrau oherwydd eu nodweddion gwarchoddedig, er mai dim ond 15% o ymatebwyr sy'n nodi eu bod nhw eu hunain wedi bod yn destun rhwystrau oherwydd eu nodweddion gwarchoddedig eu hunain. Nodwn fod y canfyddiadau hyn yn unol ag adroddiad “Journalists at Work”⁶ a arolygodd newyddiadurwyr ledled y DU, 18% ohonynt yn datgan eu bod wedi dioddef rhyw fath o wahaniaethu yn y gwaith, wrth i 69% ddatgan nad oeddent wedi cael profiad o hynny.⁶

Yn olaf, edrychwyd hefyd ar leoliad newyddiadurwyr yng Nghymru. Mae'r rhan fwyaf o newyddiadurwyr a ymatebodd i'r arolwg yn gweithio yng nghanol Caerdydd a Chasnewydd. Roedd y rhan fwyaf o'n cyfranogwyr grŵp ffocws yn dod o Dde Cymru, ac roedd bron pob un ohonynt yn cydnabod bod diwylliant “Caerdydd-ganolog” yn newyddiaduraeth Cymru. Mae'r **gogwydd hwn tuag at Dde Cymru yn ei gwneud hi'n anodd i'r rhai sydd wedi'u lleoli mewn ardaloedd mwy gwledig hyrwyddo eu gyrfaedd** neu fod yn rhan o'r diwydiant ehangach.

“Gall fod yn anodd pan fo llawer o gylchgronau wedi'u lleoli yng Nghaerdydd i bobl yng Ngogledd Cymru neu leoedd mwy gwledig gymudo neu ddod i lawr i weithio yn y lleoedd hynny. Felly gall hynny fod ychydig yn anodd. Os ydych chi'n cyfweld â rhywun gallwch ei wneud ar-lein. Ond wedi dweud hynny, wyddoch chi, gall hynny fod yn rhwystr pan fydd digwyddiadau wyneb yn wyneb.”

---

⁶ Spilsbury, Mark: Journalists at Work, National Council for the Training of Journalists, Hydref 2018, tudalen 78, ar gael ar-lein yn <https://www.nctj.com/wp-content/uploads/2021/08/JaW-Report-2018-web.pdf>.

Mae'r datganiad hwn yn dangos, hyd yn oed gydag arferion gweithio o bell, y gallai bod y tu allan i ganolfan y brifddinas yn gorfforol effeithio'n negyddol ar yrfaedd newyddiadurwyr, yn enwedig gyda gweithgareddau cymdeithasol fel rhwydweithio. Soniwyd am Ogledd Cymru gan nifer o gyfranogwyr a adroddodd ei fod yn cael ei ystyried yn "blwyfol" neu'n teimlo y byddai waeth iddo beidio â bodoli ddim mewn newyddion cenedlaethol. Mae'n amlwg bod yna broblem os na ellir adrodd stori newyddion ar raddfa fawr gan aelod o'r gymuned lle y digwyddodd. Cwynodd newyddiadurwr sydd wedi'i leoli yn Eryri, lle digwyddodd trasiedi ddiweddar gerllaw, fod:

"y rhan fwyaf o'r sylw papur newydd cenedlaethol gan newyddiadurwyr Llundain yn dod i Ogledd Cymru, gan ddangos amharch llwyr tuag at y gymuned leol. Nid oedd unrhyw sensitifrwydd."

1.2. Cynrychiolaeth yn y newyddion

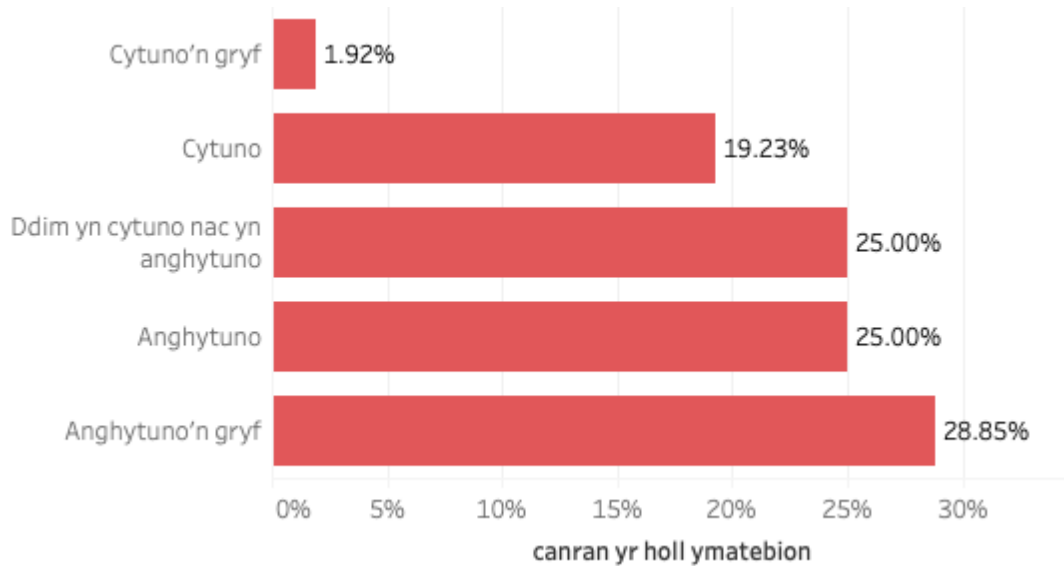
Holwyd newyddiadurwyr Cymru am wahanol agweddau ar yr effeithiau y mae cynhwysiant yn eu cael ar newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yng Nghymru. Mae hyn yn cwmpasu'r meysydd personol, profiad byw a chynrychiolaeth gyffredinol yn y cynnwys y mae newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yng Nghymru yn ei gynhyrchu. Pan ofynnwyd y cwestiwn, *“Ydych chi'n meddwl bod sector newyddiaduraeth Cymru yn gynhwysol?”* awgrymodd y rhan fwyaf o'n cyfranogwyr grŵp ffocws nad oedd. Teimlai llawer fod **diffyg amlwg o leisiau amrywiol yn cael eu cynrychioli yn y cyfryngau Cymreig**, yn ogystal â gorlawnder o olygyddion a gwneuthurwyr penderfyniadau “gwyn, dosbarth canol, di-Gymraeg”. Dywedodd newyddiadurwr llawrydd ifanc sydd wedi gweithio i amrywiaeth o gyhoeddiadau:

“Dylid creu mwy o rolau ar gyfer pobl sy'n cael eu tangynrychioli, mwy o rolau ar gyfer pobl o liw, pobl cwiar, pobl anabl, a phobl sy'n siaradwyr Cymraeg, o Gymru, neu o ardaloedd dosbarth gweithiol, fel bod Cymru'n cael ei chynrychioli'n fwy crwn gan gymuned wirioneddol Cymru.”

Mae Ffigur 6 yn dangos yr ymateb i'r datganiad *“Mae'r Sector Newyddiaduraeth Cymru yn ymdrin yn ddigonol â straeon newyddion sy'n ymwneud yn bennaf â phobl â nodweddion gwarchoddedig sy'n byw yng Nghymru.”*⁷ Mae 54% o newyddiadurwyr Cymru yn anghytuno â'r datganiad hwn, gyda dim ond 2% o'r ymatebwyr yn cytuno'n gryf ag ef.

---

⁷ Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn cynnwys y nodweddion gwarchoddedig canlynol: oed, anabledd, ailbennu rhywedd, priodas a phartneriaeth sifil, beichiogrwydd a mamolaeth, hil, crefydd neu gredo, rhywedd a chyfeiriadedd rhywiol. Gweler <https://www.acas.org.uk/discrimination-and-the-law> am fwy o fanylion.

Ffigur 6: Dadansoddiad canrannol yr ymatebion i'r datganiad: "Mae Sector Newyddiaduraeth Cymru yn ymdrin yn ddigonol â straeon newyddion sy'n ymwneud yn bennaf â phobl â nodweddion gwarchoddedig sy'n byw yng Nghymru."

Mae hyn yn dangos problemau systemig gyda'r **sylw i straeon newyddion sy'n cynnwys pobl â nodweddion gwarchoddedig**. Mae hefyd yn nodi nad yw amrywiaeth cymharol newyddiadurwyr Cymreig o'i gymharu â gweddill y boblogaeth (gweler uchod) o reidrwydd yn trosi i sylw mwy manwl ar straeon sy'n cynnwys personau â nodweddion gwarchoddedig. Mae ein grwpiau ffocws yn adlewyrchu'r canfyddiad hwn. Thema gyffredin a ddaeth i'r amlwg oedd diffyg sensitifrwydd, hyfforddiant, ac ymwybyddiaeth i newyddiadurwyr a fyddai'n gwneud newyddion yn fwy cynhwysol. Fel y nododd un newyddiadurwr grŵp ffocws am gynrychiolaeth o gymunedau anabl:

"Mae llawer o'r iaith a ddefnyddir gan newyddiadurwyr Cymru yn eithaf sarhaus ynghylch anabled. A hyd yn oed pan fyddant yn adrodd ar faterion sy'n effeithio ar y gymuned anabl, mae'n aml yn cael ei ysgrifennu mewn ffordd wirioneddol sarhaus, broblemus. Ac rwy'n credu bod yna amharodrwydd llwyr i ymgynghori â phobl anabl. Yng Nghymru, yn bendant, nid yw'r gymuned anabl yn cael ei chynrychioli yn y cyfryngau."

Dywedodd llawer o gyfranogwyr y grwpiau ffocws hefyd eu bod wedi sylwi ar ostyngiad **mewn cynnwys sy'n adlewyrchu'r cymunedau lleiafrifoedd ethnig cyffredin, ac yn wir sy'n tyfu**, sy'n bodoli hyd yn oed yng Nghaerdydd, prifddinas amlddiwylliannol.

“Dydw i ddim yn gweld cymaint o gyhoeddiadau amlieithog yng Nghaerdydd. Rwy'n gwybod bod demograffig BAME wedi tyfu cymaint, felly mae'n teimlo'n anarferol peidio â gweld cyhoeddiadau sy'n defnyddio ieithoedd eraill [ar wahân i'r Gymraeg a'r Saesneg].”

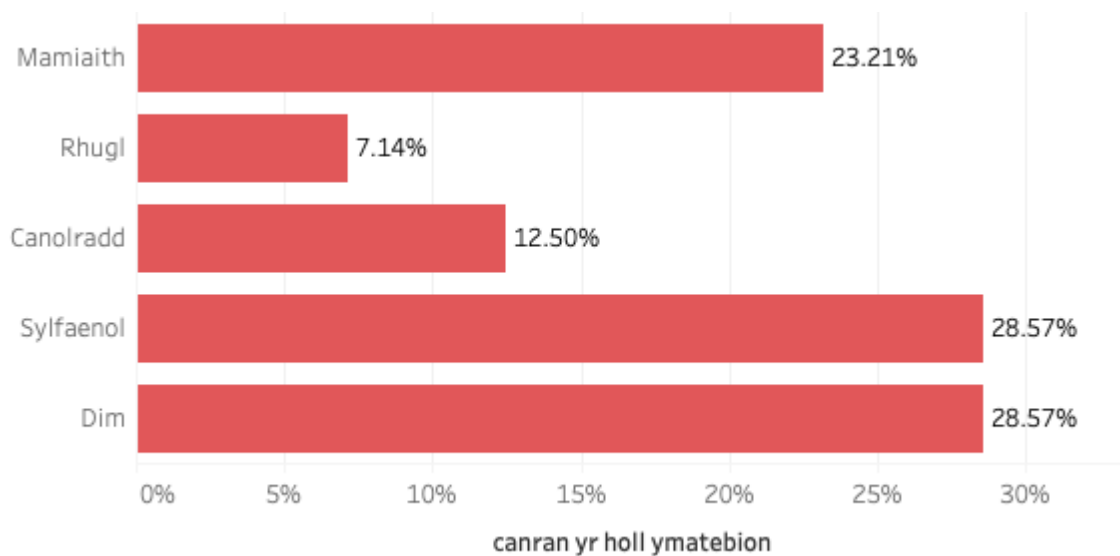
Roedd un newyddiadurwr o leiafrif ethnig yn teimlo bod eu cynigion wedi cael eu hanwybyddu'n gyson gan olygyddion a chomisiynwyr, ac mai dim ond pan oedd angen llfarydd ar allfeydd y cysylltwyd â nhw. *Ar ben teimlo wedi eu diraddio a'u gosod mewn twll colomen, roedd disgwyl iddyn nhw hefyd siarad am eu profiadau am ddim, a'r pwysau ymhlyg y tu ôl iddo oedd, “Onid ydych chi eisiau i ni fod yn fwy cynrychioliadol?”* **Pan fydd cynnwys newyddion yn canolbwyntio ar bobl o gefndiroedd amrywiol, gall barhau stereoteipiau yn ddiddiwedd, fel portreadu pobl America Ladin yn gyson yn “dlawd” neu mewn cysylltiad â “gerddoriaeth a salsa.”** Dywedodd un newyddiadurwr o gefndir America Ladin eu hunain am bobl yn eu cymuned:

“Nid peidio darllen y newyddion oherwydd nad oes ganddyn nhw ddiddordeb maen nhw. Mae oherwydd nad yw'r newyddion yma yn eu cyfeirio'n ddigon da. Dydyn nhw ddim yn gweld eu hunain mewn newyddion Cymreig.”

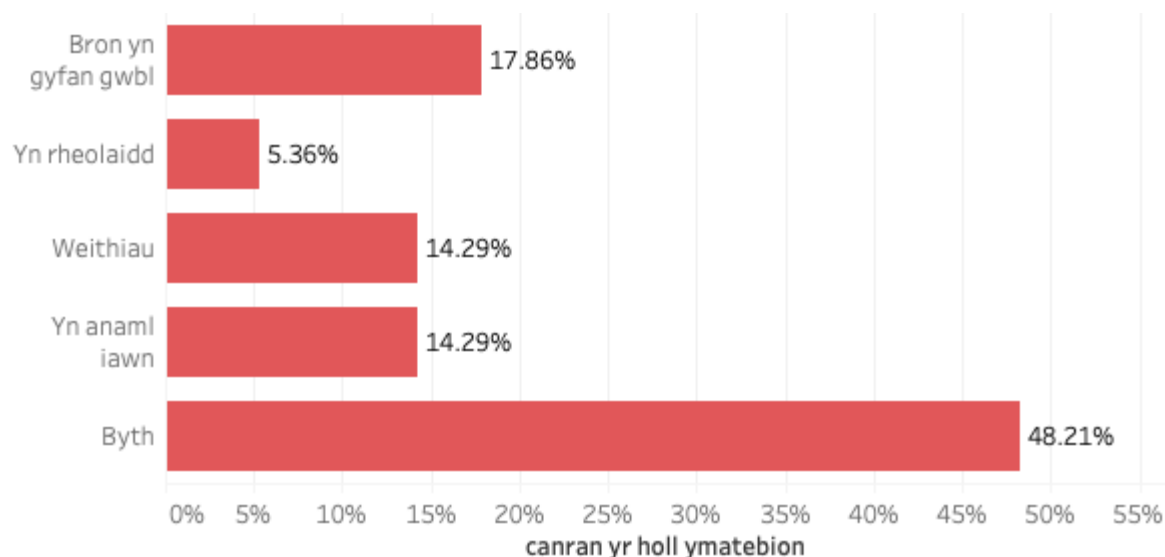
1.3. Archwilio anialwch newyddion a'r iaith Gymraeg

Yn yr adran hon, rydym yn ymchwilio i gwestiwn anialwch newyddion yng Nghymru, statws newyddiadurwyr Cymraeg eu hiaith a'r cynnwys y maent yn ei greu. Gwnaethom nodi a mapio'r ardaloedd daearyddol y mae newyddiadurwyr Cymru yn eu nodi'n systematig fel rhai sy'n darparu sylw gwael am wahanol fathau o newyddion, naill ai yn Saesneg neu yn Gymraeg.

Mae Ffigur 7 yn dangos bod gan 71% o newyddiadurwyr Cymreig ryw faint o **wybodaeth o'r Gymraeg**, gyda mwy na 30% yn iaith gyntaf neu'n rhugl. Mae hyn yn gyson â Ffigur 8, sy'n nodi bod 36% o newyddiadurwyr Cymru yn gweithio ar straeon newyddion yn Gymraeg o leiaf weithiau.

Ffigur 7: Lefel rhuglder Cymraeg newyddiadurwyr Cymru.

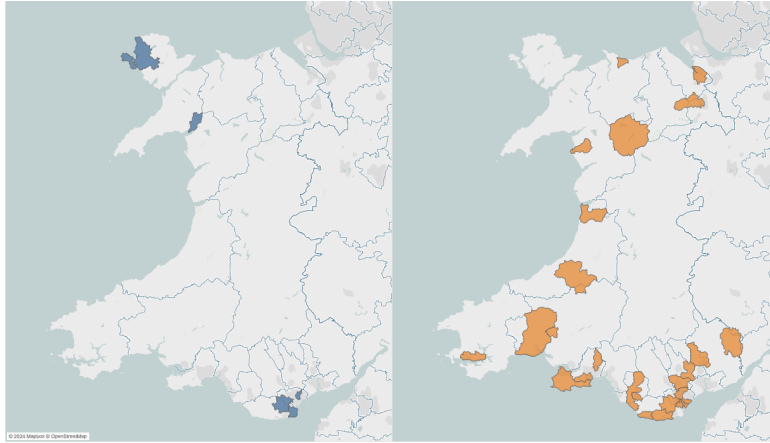
Ffigur 8: Amllder gweithio ar straeon newyddion yn y Gymraeg ymysg newyddiadurwyr Cymru.

Gofynnem i newyddiadurwyr yn ein harolwg a ydynt yn cytuno neu'n anghytuno â'r datganiad bod i) *sylw newyddion lleol*, ii) *sylw newyddion cymunedol*, iii) *sylw newyddion ledled y DU*, iv) *sylw newyddion byd-eang* yn ddigonol yn yr iaith Gymraeg a/neu yn Saesneg (er, am resymau amlwg, ni wnaethom holi am sylw newyddion ledled y DU a sylw newyddion byd-eang yn Saesneg). Rydyn ni'n mapio'r canlyniadau yn yr adrannau isod ar gyfer y Gymraeg a'r Saesneg yn y drefn honno. Ar gyfer pob math o stori newyddion, rydym yn mapio'r ardaloedd y mae newyddiadurwyr Cymru wedi'u nodi fel rhai â sylw digonol yn Gymraeg mewn glas, a dangosir yr ardaloedd hynny fod ein hymatebwyr wedi nodi'n systematig fel rhai â sylw gwael mewn melyn.

1.3.1 Sylw newyddion yng Nghymru

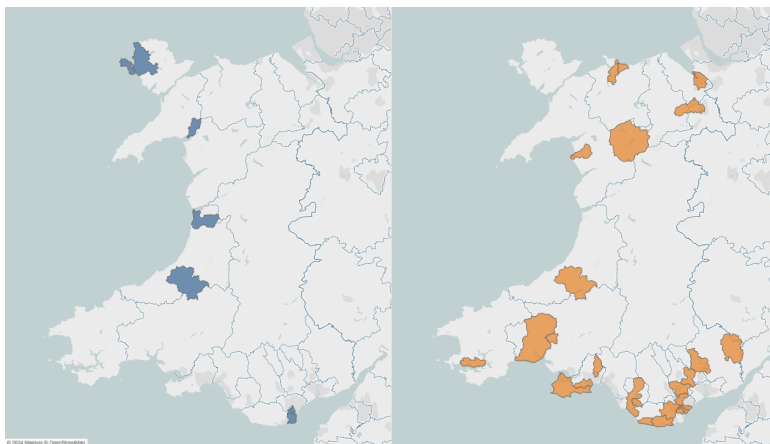
O ran **sylw stori newyddion lleol yn Gymraeg**, gwelwn fod y rhan fwyaf o ymatebwyr wedi ei chael yn annigonol mewn sawl ardal, gan gynnwys gogledd Conwy, Dwyrain a Gorrlewin canol Gwynedd, rhannau o Wrecsam a Sir Ddinbych, Dwyrain Sir y Fflint, Gogledd a De Ceredigion, De Sir Benfro a De Sir Gaerfyrddin, ardal Abertawe, Sir Fynwy, y Cymoedd, Pen-y-bont ar Ogwr a De Bro Morgannwg a'r rhan fwyaf o ardaloedd Caerdydd. Dim ond mewn ychydig o ardaloedd, yn bennaf o fewn Bro Morgannwg, Canol Gwynedd ac Ynys Môn y mae newyddiadurwyr yn gweld bod sylw newyddion lleol yn ddigonol yn y Gymraeg. Dangosir y canlyniadau yn Ffigur 9. Roedd llawer o gyfranogwyr yn rhannu'r farn y gellid ymdrin â straeon newyddion lleol yn well yn y Gymraeg, yn enwedig mewn cyhoeddiadau cenedlaethol. Roedd un golygydd yn

ymwybodol iawn o'r sylw newyddion gwael yng Ngogledd-ddwyrain a de-orllewin Cymru, ac felly roedd wedi ei gwneud yn flaenoriaeth i gomisiynu newyddiadurwyr llawrydd o'r ardaloedd hyn i adrodd ar faterion lleol.

Ffigur 9: Ymatebion i'r datganiad: "Mae'r sylw i straeon newyddion lleol yn ardal y cyngor lle rwy'n byw yn berffaith ddigonol yn yr iaith Gymraeg."

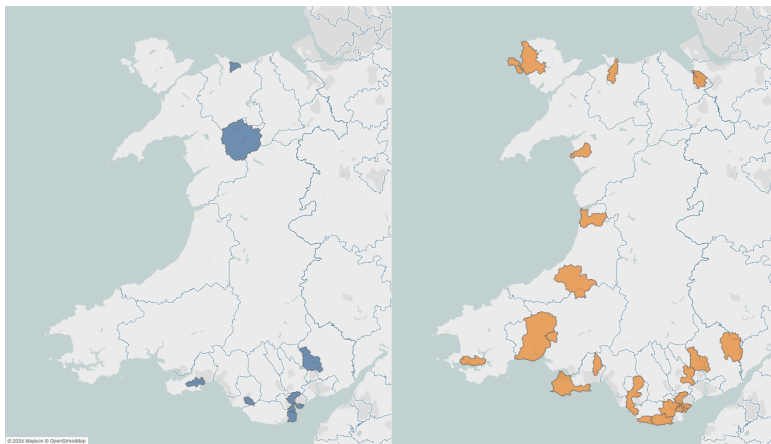
Cawn ganlyniadau tebyg iawn ynglŷn â'r sylw ar **newyddion cymunedol yn yr iaith Gymraeg**. Dangosir y canlyniadau yn Ffigur 10. Yr unig wahaniaeth rhwng y ddwy haen hon o ddadansoddi yw bod sylw newyddion cymunedol yn Gymraeg yn ymddangos ychydig yn llai digonol na sylw newyddion lleol mewn rhannau o Fro Morgannwg, wrth i rai newyddiadurwyr gredu bod gan Geredigion well sylw newyddion cymunedol yn Gymraeg na sylw newyddion lleol. Ar wahân i hyn, mae'r meysydd â sylw newyddion cymunedol annigonol bron yn gorgyffwrdd yn llwyr â'r rhai â sylw newyddion lleol annigonol.

Ffigur 10: Ymatebion i'r datganiad: "Mae'r sylw i straeon newyddion lleol yn ardal y cyngor lle rwy'n byw yn berffaith ddigonol yn yr iaith Gymraeg."

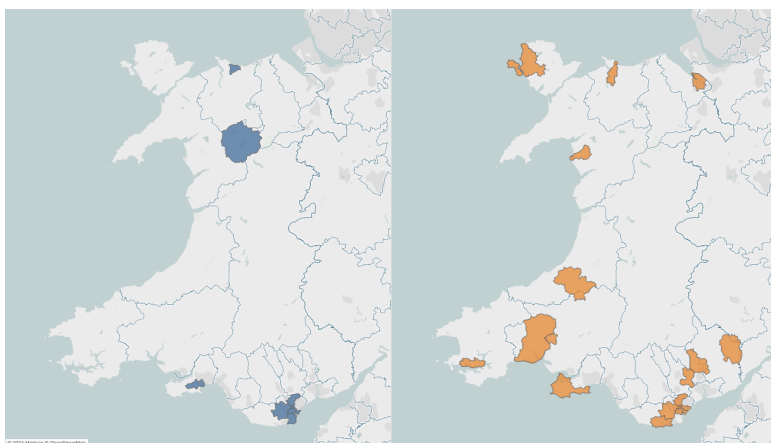
O ran **sylw stori newyddion ledled y DU yn Gymraeg**, mae'r dadansoddiad yn datgelu rhai gwahaniaethau. Fel y dan Ffigur 11 gosir, mae newyddiadurwyr Cymru'n canfod Dwyrain Gwynedd, rhai ardaloedd yng Nghonwy (yn enwedig Llanddulas ac Abergele), y cyffiniau agos i'r dwyrain o ddinas Abertawe a de Pen-y-bont ar Ogwr yn cael sylw

digonol o straeon newyddion ledled y DU yn Gymraeg. Mae rhai ardaloedd, fel dwyrain Sir Fynwy, wedi eu canfod yn cael sylw digonol ac annigonol i stori ledled y DU yn Gymraeg. Mae newyddiadurwyr Cymreig yn canfod bod gorllewin Ynys Môn yn rhoi sylw annigonol i straeon newyddion ledled y DU yn Gymraeg, a bod sylw digonol yn cael ei roi i straeon newyddion lleol a chymunedol yn yr iaith. Mae bwlch gwybodaeth wedi ffurfio i lawer o gymunedau llai, yn rhannol oherwydd cau nifer o bapurau newydd lleol. Gall “Papurau bro”, papurau newydd cymunedol Cymraeg, sy'n cael eu cynnal yn wirfoddol, lenwi'r bwlch hwn i ryw raddau, ond dim ond mewn print y maent ar gael yn bennaf ac nid oes ganddynt lawer o gyrrhaeddiad y tu hwnt i'r boblogaeth hŷn.

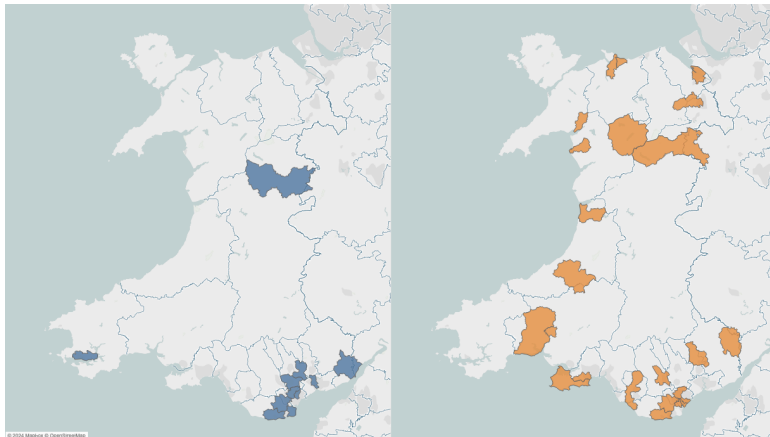
Ffigur 11: “Mae'r sylw i straeon newyddion ledled y DU yn ardal y cyngor lle rwy'n byw yn berffaith ddigonol yn yr iaith Gymraeg.”

Mae'r canfyddiad o **ran sylw newyddion byd-eang yn yr iaith Gymraeg** bron yn union yr un fath â'r un ar sylw newyddion ledled y DU. Rhoddir y canlyniadau ynghylch ein hymchwiliad ar y cwestiwn hwn yn Ffigur 12 isod. Yr unig wahaniaeth sylweddol gyda straeon newyddion ledled y DU yw, er bod newyddiadurwyr yn ystyried bod gan ddwyrain Sir Fynwy a de Pen-y-bont ar Ogwr sylw digonol ledled y DU yn yr iaith Gymraeg nid yw bellach yn wir am straeon newyddion byd-eang.

Ffigur 12: “Mae'r sylw i straeon newyddion lleol yn ardal y cyngor lle rwy'n byw yn berffaith ddigonol yn yr iaith Gymraeg.”

Pan ofynnwyd i newyddiadurwyr am sylw **materion cymunedol Cymru neu faterion yr iaith Gymraeg mewn newyddiaduraeth Saesneg yng Nghymru** (Ffigur 13), daethom o hyd i batrymau tebyg iawn. Serch hynny, mae rhai gwahaniaethau. Yn gyntaf, mae newyddiadurwyr yn canfod bod yr ardal o amgylch y Trallwng a Llanfair Caereinion yn cael sylw digonol am faterion cymunedol Cymru yn yr iaith Saesneg. Ar yr un pryd, ymddengys bod yr ardal gyfagos uniongyrchol o amgylch Croesoswallt (hefyd ym Mhowys) yn cael ei chanfod yn y ffordd arall. Sylwer nad yw'r naill na'r llall o'r ardaloedd hyn yn ymddangos ar unrhyw un o'r mapiau uchod, sy'n golygu nad oedd newyddiadurwyr yn gallu asesu sylw straeon newyddion amrywiol yn yr ardaloedd hyn yn yr iaith Gymraeg. Gwahaniaeth mawr arall yw bod newyddiadurwyr yn credu bod pen de-ddwyreiniol y wlad (yr ardal o gwmpas Cas-gwent) yn ogystal ag ardaloedd i'r gogledd o Gaerdydd (gan gynnwys Caerffili, Rhisga, Cwibrân, Pont-y-pŵl er enghraifft) yn cael sylw digonol am faterion cymunedol neu iaith Cymru yn Saesneg. Ar yr un pryd, nid yw newyddiadurwyr fel arfer yn canfod yr un tiriogaethau hyn fel rhai sy'n darparu sylw digonol am unrhyw fath o stori newyddion yn Gymraeg.

Ffigur 13: "Mae'r sylw i faterion cymunedol Cymraeg/ yr iaith Gymraeg yn berffaith ddigonol mewn newyddiaduraeth Saesneg yng Nghymru."

Dangosir digonolrwydd **newyddion lleol yn Saesneg** yng Nghymru yn Ffigur 14. Mae yna fwy o ardaloedd "glas" amlwg nag ar gyfer y map cyfatebol ar gyfer newyddion Cymraeg. Mae'r sylw i straeon newyddion cymunedol yn Saesneg yn dangos darlun tebyg i'r un ar sylw i newyddion lleol. Yr ardaloedd a welir fel rhai â sylw lleol annigonol yn Saesneg yw ardal y tair sir, Sir y Fflint, Sir Ddinbych a Wrecsam, pen gogleddol Powys a dwyrain Gwynedd, yn ogystal â'r ardal hefyd yng Ngwynedd o amgylch Harlech, Ynys a Thalsarnau, gogledd a de Ceredigion, de-orllewin Sir Gaerfyrddin, yr ardal i'r gogledd a'r gorllewin o Abertawe, Pen-y-bont ar Ogwr gyfan, yn ogystal â chyffiniau gogleddol dinas Casnewydd a dwyrain-, yn ogystal â gorllewin Sir Fynwy.

1.3.2 Anialwch newyddion a nodwyd a'r goblygiadau

Ein meini prawf dethol ar gyfer ardaloedd i'w hystyried yn anialwch newyddion yw'r canlynol: (1) Ni ellir nodi bod anialwch newyddion yn meddu ar sylw digonol yn unrhyw un o'r cwestiynau a ddarluniwyd gan y mapiau uchod; (2) Rhaid i anialwch newyddion ymddangos ar bob map uchod fel un sydd â sylw annigonol. Mae hyn yn golygu bod **anialwch newyddion yn yr adroddiad hwn yn cael ei ystyried yn ddiameuol gan newyddiadurwyr Cymru fel un nad yw'n cael digon o sylw naill ai yn Gymraeg neu Saesneg ac mewn unrhyw fath o allbwn newyddion.** Nodwn, unwaith eto, bod yr asesiad hwn yn seiliedig ar ganfyddiadau goddrychol newyddiadurwyr yn unig. Er ei bod yn annhebygol bod ardal sydd wedi cael sylw digonol yn bodloni'r ddau faen prawf uchod, rydym yn ymwybodol nad yw'r rhestr isod yn cynnwys yr holl anialwch newyddion yng Nghymru - yn enwedig y rhannau llai poblog o Gymru wledig a oedd yn llai tebygol o gael eu crybwyll gan y newyddiadurwyr yn ein harolwg. Yr ardaloedd a nodwyd fel anialwch newyddion yng Nghymru yw:

- **Bwrdeistref Sirol Conwy yng Ngogledd-orllewin Cymru, ardal Llandudno**
- **Sir Gaerfyrddin, ardal Sanclêr**
- **Mwmbwls, Abertawe Gorllewin Morgannwg**
- **Ardal Trefynwy (gan gynnwys Mynwy, Wyesham, Redbrook, Welsh Newton)**
- **Ardal tref Caerfyrddin yn Sir Gaerfyrddin**

Nid yw'r rhestr hon yn golygu nad yw ardaloedd eraill yn haeddu sylw polisi. Er nad yw rhai ardaloedd yn bodloni'r meini prawf arbennig o llym yr ydym wedi'u llunio ar gyfer nodi anialwch newyddion, nid ydynt byth yn ymddangos fel rhai sy'n darparu sylw 'digonol', a gan amlaf yn cael eu nodi fel rhai sy'n darparu sylw annigonol, fel ardal Wrecsam yn ardal Llandudno, neu'r ardal o amgylch Clase, Clydach, Cwmrhydyceirw, Treforys, Ynysforgan ac Ynystawe. Nodwyd hefyd fod Mynwy yn ddiffygiol mewn sylw i newyddion yn ystod ein grwpiau ffocws.

Gall anialwch newyddion a diffyg darpariaeth newyddion mewn rhanbarthau gael dylanwad sylweddol ar gymunedau lleol. Siaradodd un newyddiadurwr am ansawdd gwael a dirywiol y newyddion yn ardal y Barri er enghraifft. Wrth siarad am eu papur newydd lleol, fe wnaethant ddisgrifio **cynnwys sy'n boddio ofnau pobl, gan ddewis penawdau abwyd clicio, mwy o arddull tabloid.** Roeddent yn honni bod y dull yma o

newyddion yn effeithio'n negyddol ar eu cymuned, fel erthygl oedd yn honni bod yr ardal yn lle peryglus i fyw. Mae hyn yn dangos diffyg gofal i gymunedau eu hunain, gan ddewis newyddiaduraeth sy'n dal sylw ac yn ysgogi pryder ac nad yw'n cynnig datrysiad, pwnc yr ydym yn ei archwilio'n fanylach yn yr adran 3.1.

Thema oedd yn codi dro ar ôl tro yn y grwpiau ffocws oedd bod y **cyfranogwyr yn teimlo nad oeddynt yn wybodus ynghylch gwleidyddiaeth Cymru**. Cafwyd ychydig o drafodaethau am ohebydd y Senedd sydd newydd ei benodi, gyda rhai yn falch am ei lwyddiant, yn adrodd ei fod yn trosi polisiau, a fyddai fel arall yn gymhleth, i iaith hygyrch. Roedd eraill yn fwy amheus, gan fynegi pryder ei fod yn cael ei ariannu'n gyhoeddus ac efallai nad yw felly'n gwbl wrthrychol nac yn gallu dal ffigurau'r llywodraeth i gyfrif. Rhywbeth y cytunodd llawer arno, fodd bynnag, yw nad yw gwleidyddiaeth Cymru yn cael ei chwmpasu'n ddigonol a bod hyn, yn bennaf, oherwydd bod y rhan fwyaf o bobl yn cael eu newyddion o gyhoeddiadau mwy ledled y DU nad ydynt yn cynrychioli Cymru. Enghraifft o hyn, fel yr oeddent yn cofio, oedd mynd drwy'r papurau dydd Sul a pheidio dod o hyd i un stori oedd yn gysylltiedig â Chymru. Mae'r ymdeimlad hwn o beidio cael eich gweld neu eich anwybyddu mewn newyddion cenedlaethol yn ymestyn y tu hwnt i wleidyddiaeth, gydag un newyddiadurwr yn cwyno:

“Mae'n wirioneddol od peidio â gallu gweld eich hun na'ch cymuned yn cael eu cynrychioli mewn materion yn y DU. Ac mae unrhyw ystadegau sy'n cael eu hadrodd, hyd yn oed ar dlodi, ar gyfer Lloegr. Mae'n eithaf anodd dod o hyd i unrhyw beth perthnasol.”

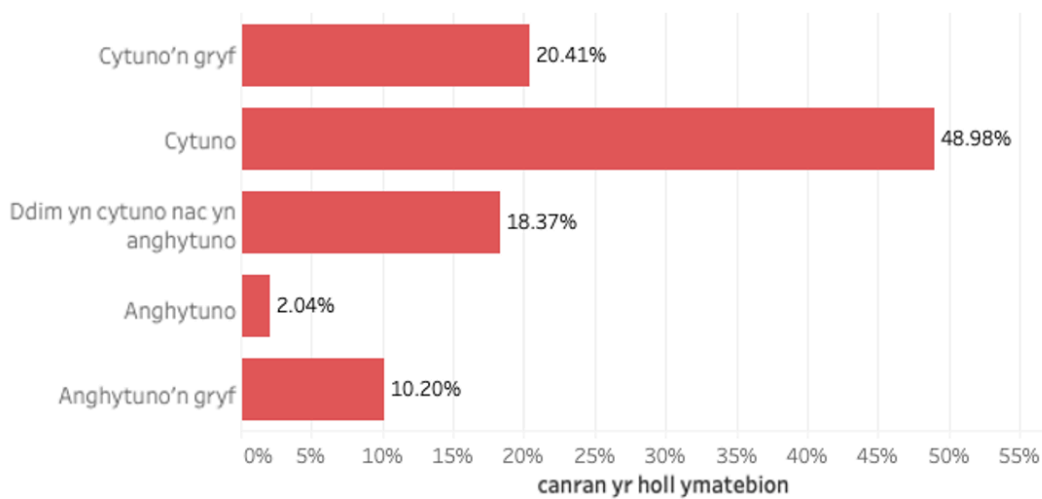
Yn seiliedig ar bryderon cyfranogwyr y grŵp ffocws, roedd **anialwch newyddion wedi arwain at ymddieithrio gwleidyddol ac anwybodaeth** mewn rhai ardaloedd. Cofiodd cyfranogwr arall eu hamser yn byw yng nghanolbarth Cymru, ac roedd yn cael trafferth meddwl am unrhyw allfeydd newyddion sylweddol oedd ar gael, y tu hwnt i gyhoeddiadau cysylltiedig â ffermio yn benodol:

“Does gan neb gliw beth sy'n digwydd, dwi ddim yn meddwl y gallai'r rhan fwyaf o bobl enwi eu haelod cynulliad yn Sir Fynwy.”

Mae Ffigur 15 yn dangos bod y rhan fwyaf o'n cyfranogwyr yn cydnabod **dylanwad llwyfannau ar-lein wrth lenwi bylchau anialwch newyddion** ac sy'n cael effaith ar bob

agwedd ar newyddiaduraeth - boed hynny'n gynhyrchu, rhannu neu dderbyn newyddion. Teimlai llawer, er gwaethaf ei annibynadwyedd, fod cyfryngau cymdeithasol yn chwarae rhan ganolog mewn tirwedd y cyfryngau sydd fel arall yn brin, yn aml yn brif ffynhonnell diweddariadau cymunedol pobl, trwy grwpiau Facebook ac apiau cymdogaeth. Roedd un newyddiadurwr yn pryderu eu bod wedi bod yn gweld damcaniaethau cynllwyn yn ffynnu mewn ardaloedd tlawd, gan feio datgysylltu cynulleidfaoedd ac ymddiriedaeth o ffynonellau newyddion traddodiadol, sef:

“pam ei bod yn bwysig bod pobl yn cael yr hawl i newyddion nad yw'n seiliedig ar y rhyngrwyd.”

Ffigur 15: Dadansoddiad canrannol o adweithiau i'r datganiad: “Mae'r cyfryngau cymdeithasol wedi disodli nifer o swyddogaethau allfeydd newyddion Cymru (megis cyhoeddi digwyddiadau lleol, cynulladau, dosbarthiadau, ac ati).”

P'un a yw dylanwad cyfryngau cymdeithasol ar newyddion yn cael ei ystyried yn niweidiol neu'n fuddiol, ni ellir anwybyddu ei bŵer. Roedd newyddiadurwr ifanc yn credu mai, ynghyd â golygu, hyfedredd cyfryngau cymdeithasol oedd y sgil bwysicaf oedd ei hangen i gynhyrchu newyddiaduraeth o safon uchel. Mae angen i allfeydd newyddion ddeall sut i ddefnyddio llwyfannau cyfryngau cymdeithasol a dadansoddeg “oherwydd fel arall ni fydd y newyddion hwnnw'n cael ei weld.”

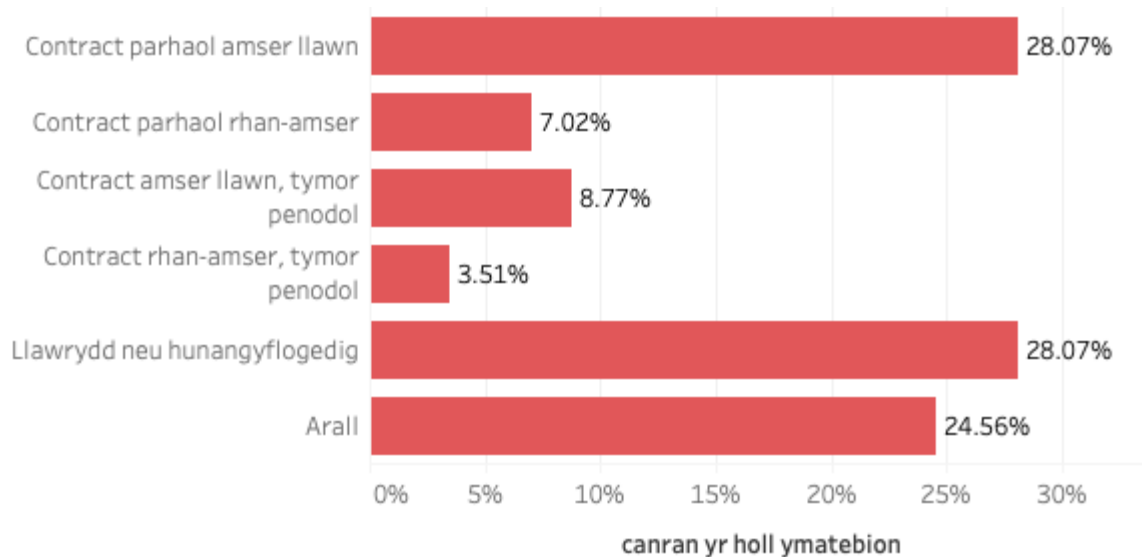
2. Datblygu'r gweithlu.

Mae'r adran hon yn archwilio rôl hanfodol datblygu'r gweithlu yn sector newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yng Nghymru. Byddwn yn archwilio'r heriau penodol y mae newyddiadurwyr Cymru yn eu hwynebu, yn dadansoddi eu hamodau gwaith a phroblemau a wynebwr mewn dilyniant gyrfa er mwyn sicrhau cenhedlaeth y dyfodol o newyddiadurwyr sy'n barod i gyflawni rôl hanfodol newyddiaduraeth er budd y cyhoedd yng Nghymru.

Prif ffocws yr adran hon yw mapio amodau gwaith gan gynnwys boddhad swydd, deilliannau iechyd meddwl a chorfforol, yn ogystal â diogelwch swyddi yn sector newyddiaduraeth Cymru (2.1) yn ogystal â dilyniant gyrfa newyddiadurwyr Cymru (2.2) ac yn olaf effaith cynlluniau ariannu a chymorth (2.3).

2.1. Amodau gwaith yng Nghymru

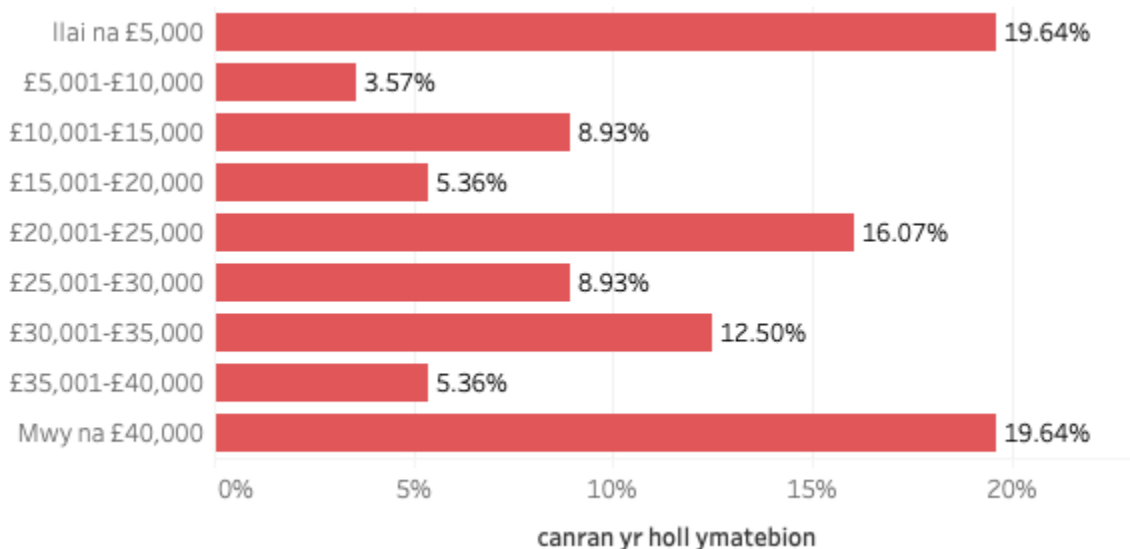
Fel y dengys Ffigur 16 ar gyfer **cyflogaeth**, dim ond 28% o'r ymatebwyr sydd â chontract cyflogaeth parhaol amser llawn. Roedd y rhai â swyddi parhaol amser llawn yn gweithio i sefydliadau mwy fel cyfryngau gwaddol neu sefydliadau ymchwil. Mae'r rhan fwyaf o ymatebwyr yn weithwyr llawrydd gyda gwaith ychwanegol ar yr ochr (mae'r rhain wedi'u cynnwys yn y categori "Arall"), sy'n ffurfio 53% o'r sampl. Mae gan tua 12% o'r sampl contractau tymor penodol. Gall yr achosion hyn o lwybrau gyrfa ansicr gynhyrchu canlyniadau anffafriol o ran boddhad swydd, diogelwch swydd ac iechyd meddwl/corfforol.

Ffigur 16: Amodau cyflogaeth cytundebol newyddiadurwyr Cymru.

Mae Ffigur 17 yn dangos bod 47% yn ennill uwchlaw £25,000 y flwyddyn, gydag **ennill cyfartalog** cyffredinol yn y sampl yn hafal i £28,705. Mae hyn yn cyd-fynd yn fras â'r arolwg Newyddiadurwyr yn y DU a'r Newyddiadurwyr yn y Gwaith, a ganfu fod y band cyflog canolrif ar gyfer newyddiadurwyr rhwng £28,812-£38,400 a rhwng £26,629-£31,953 yn y drefn honno,⁸ er ein bod yn nodi bod yr amcangyfrifon hyn ar gyfer 2015 ac nad ydynt wedi'u haddasu ar gyfer chwyddiant.

⁸ Thurman N., Cornia A. a Kunert J.: Journalists in the UK, Reuters Institute for the Study of Journalism, tudalen 16, ar gael ar-lein yn <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/Journalists%2520in%2520the%2520U>

Ffigur 17: Enillion blynyddol newyddiadurwyr Cymru.

Roedd **pryderon ariannol** yn thema amlwg yn ein grwpiau ffocws, yn enwedig i newyddiadurwyr llawrydd. Roedd gwaith gwirfoddol di-dâl hefyd yn gyffredin, yn enwedig i'r rhai sy'n golygu cyhoeddiadau annibynnol ar raddfa lai. Er enghraifft, mae cyflwynydd radio cymunedol, golygydd “papur bro”, a golygydd ar gyfer cyhoeddiad newyddiaduraeth dinasyddion i gyd yn gweithio ar sail wirfoddol.

“Byddai dim hyder gen i mewn gallu talu fy miliau fel gweithiwr llawrydd”, meddai un newyddiadurwr, sy'n cael ei gyflogi'n llawn amser mewn maes gwaith arall. “Rwy'n credu y byddai symud ymlaen pe bawn i eisiau gwneud hynny, ac mae'n rhywbeth yr wyf yn gweithio tuag ato, gan ddod yn awdur llawn amser ym mha bynnag ffurf yn anhygoel o anodd.”

Er bod hyn yn dod â heriau amlwg ynghylch cynaliadwyedd a gallu, awgrymodd rhai y gallai gweithio'n wirfoddol fod yn fanteisiol, gan nad ydynt yn destun agenda cyflogwr.

“Rwy'n hoffi bod yn annibynnol oherwydd rydw i eisiau gallu gwneud yr hyn rydw i eisiau ei wneud a dweud beth rydw i eisiau ei ddweud.”

Adleisiwyd hyn gan un newyddiadurwr a oedd yn gofalu am ansicrwydd gwaith llawrydd a di-dâl, ond cyfaddefodd na fyddent yn ystyried gweithio i sefydliadau mwy

---

K.pdf. Mae'r cyfeiriad at yr arolwg Newyddiadurwyr yn y Gwaith hefyd wedi'i ymgorffori yn y dudalen hon o'r adroddiad Newyddiadurwyr yn y DU.

oherwydd eu safbwyntiau gwleidyddol amlwg. I'r gwrthwyneb, cafwyd y gydnabyddiaeth nad yw gwaith gwirfoddol yn gynaliadwy yn yr hinsawdd ariannol bresennol hon.

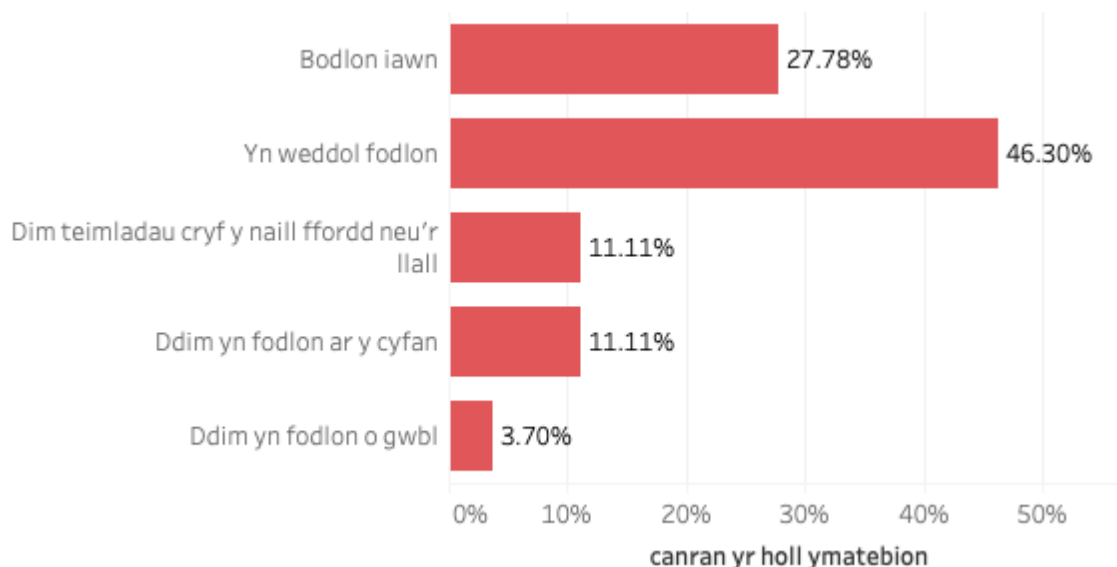
“Mae disgwyl i chi wneud pethau am ddim oherwydd eu bod yn dda i'ch CV, neu maen nhw'n dda i'ch cyfleoedd rhwydweithio a phethau fel 'na. Ond rwy'n wir yn teimlo, yn yr argyfwng cost byw nad yw'n beth diogel i'w wneud, oherwydd mae'n rhaid i bobl dalu eu rhent a'u biliau. Ac rwy'n credu y flwyddyn nesaf mae'n mynd i waethygu.”

Trafododd un golygydd ddibynnu ar **awduron di- dâl**, sy'n norm mewn newyddiaduraeth dinasyddion. Oherwydd mai dim ond awduron sy'n gallu fforddio rhoi eu hamser a'u hegni, mae'r mwyafrif yn tueddu i fod yn “wrywod hŷn, gwyn, syth”, mewnwelediad a adlewyrchir yn adran1.1. Wrth weithio ym maes newyddiaduraeth Gymraeg, dywedodd un gweithiwr llawrydd nad oeddent ond wedi derbyn taliad gan un cyhoeddiad Cymraeg yn eu gyrfa gyfan, ac mai dim ond yn ddiweddar yr oeddent wedi cael eu talu am erthyglau a ysgrifennwyd yn Saesneg. Roeddent wedi adeiladu eu gyrfa newyddiaduraeth bron yn unig ar waith di-dâl, gan ysgrifennu am eu meysydd o ddiddordeb trwy flogiau ac allfeydd ar-lein llai. Buom yn siarad â golygydd “papur bro” sydd, fel bron pob un o'u cymheiriaid, yn gweithio'n wirfoddol. Mae hyn yn dod â'i heriau ei hun, gan gynnwys peidio â gallu comisiynu newyddiaduraeth broffesiynol, ac yn wir dod, o hyd i unrhyw un sydd â'r amser neu'r gallu i weithio am ddim. Fe wnaethant awgrymu y gallai hyn fod yn un o'r rhesymau pam mae Llywodraeth Cymru yn awyddus i gadw cyllid “papurau bro”, oherwydd mae'n ystum glir o gefnogi newyddiaduraeth gymunedol am gost isel.

Er gwaethaf hyn, fel y dywed Ffigur 18 am **fodddhad mewn swydd**, mae 74% o newyddiadurwyr Cymru naill ai'n fodlon iawn neu'n eithaf bodlon yn eu swyddi presennol. Dim ond 15% ohonynt sy'n cefnogi rhyw lefel o anfodlonrwydd. Mae'r canfyddiad hwn yn gyson â'r rhai sy'n deillio o adroddiadau tebyg ar gyfer y DU gyfan,

gan nodi bod 75% o newyddiadurwyr yn canfod bod *“newyddiaduraeth yn swydd y maent yn mwynhau ei gwneud”*.⁹

Ffigur 18: Boddhad mewn swydd newyddiadurwyr Cymru.

Mae'n bwysig datgan, er gwaethaf y materion amlwg y mae llawer o newyddiadurwyr yng Nghymru yn eu hwynebu o ran eu **sefyllfa yn y gweithle**, yr ydym yn dod ar eu traws yn yr adroddiad hwn, fod llawer yn cydnabod bod y sector wedi gwella'n sylweddol. Honnodd rhai fod gweithleoedd amrywiol yn fannau diogel a chroesawgar, a bod gwell cefnogaeth ar gael ynghylch iechyd meddwl ac ati. Cymharodd un newyddiadurwr y sefyllfa yng Nghymru â'u gwlad enedigol, lle mae'n aml yn beryglus bod yn newyddiadurwr, ac roedd yn teimlo'n ddiolchgar am eu profiad yn gweithio yma. Mynegodd llawer o rai eraill ddiffyg bygythiad, ar wahân i ryw faint o adborth negyddol gan ddarllenwyr.

Saif hyn mewn cyferbyniad ag **awydd newyddiadurwyr Cymru i adael y sector**. Fel y dangosir yn Ffigur 19, mae mwy na 65% o newyddiadurwyr Cymru wedi meddwl am adael y sector o blaid proffesiwn arall. Mae 31% ohonynt ar fin gadael, sy'n fwy na chyfran y newyddiadurwyr anfodlon (15% fel y dangosir yn Ffigur 18). Mae

⁹ Spilsbury, Mark: Journalists at Work, National Council for the Training of Journalists, Hydref 2018, tudalen 67, ar gael ar-lein yn <https://www.nctj.com/wp-content/uploads/2021/08/JaW-Report-2018-web.pdf>.

newyddiadurwyr mewn manau eraill yn y DU yn fwy penderfynol o aros yn y sector newyddiaduraeth, gyda 64% ohonynt yn bwriadu gwneud hynny.¹⁰

Ffigur 19: Dadansoddiadau canrannol yr atebion i'r cwestiwn: "Ydych chi wedi ystyried gadael y sector newyddiaduraeth am broffesiwn arall?"

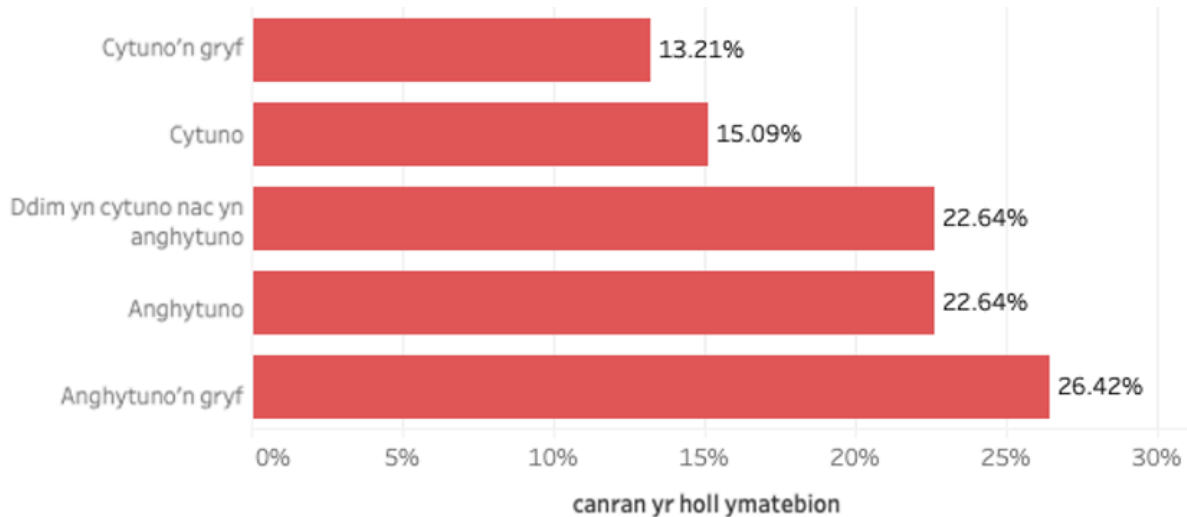
Y **rhesymau dros adael** a ddyfynnir amlaf yn y sector newyddiaduraeth yw diogelwch swyddi (21%), cyflog (18%) a straen a gorweithio (18%). Roedd swm mawr o lwyth gwaith a phwysau amser hefyd yn ffactorau mawr yn anfodlonrwydd gwaith y cyfranogwyr. Oherwydd diswyddiadau mewn allfeydd newyddion mwy, adroddodd newyddiadurwyr fod straen cynyddol ar eu llwyth gwaith. Weithiau mae cyhoeddiadau llai yn dibynnu ar un golygydd/gohebydd yn unig.

Fe wnaethom ofyn i newyddiadurwyr am eu **pryderon mwyaf cyffredin**. Wrth drafod pa mor anniogel y teimlai cyfranogwyr wrth weithio ym myd newyddiaduraeth Cymru, y rheswm mwyaf roeddent yn adrodd oedd ansicrwydd swyddi. Gwelwyd cyflogaeth amser llawn fel "y Greal Sanctaidd" a chadwyd hwn bron yn gyfan gwbl ar gyfer allfeydd newyddion mawr, lle, yn ôl rhai newyddiadurwyr, y gallech fentro peryglu eich moesau a'ch lles. Profodd diswyddiadau diweddar i fod yn bryder mawr i'r rhai sy'n gweithio yn y diwydiant gwaddol. Fel y nododd un golygydd:

¹⁰ Spilsbury, Mark: Journalists at Work, National Council for the Training of Journalists, Hydref 2018, tudalen 67, ar gael ar-lein yn <https://www.nctj.com/wp-content/uploads/2021/08/JaW-Report-2018-web.pdf>.

“Ni allwch ddisgwyl gyrfa ddiogel yn y diwydiant print yng Nghymru.” Disgrifiodd golygydd arall hyn fel “pryder neu arswyd lefel isel sydd efallai wedi dod yn normal.”

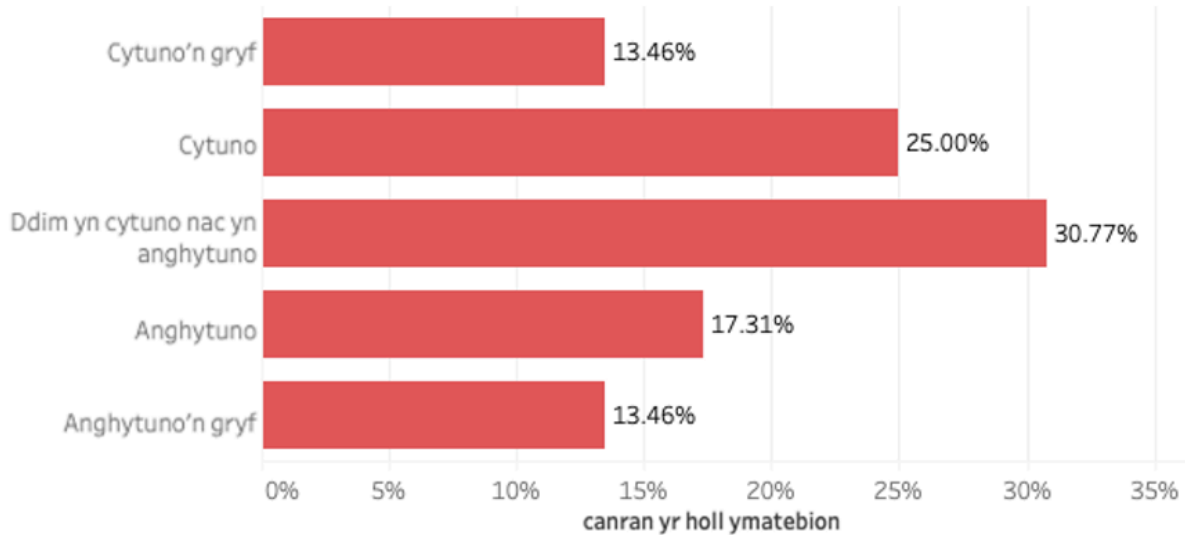
Fel y mae Ffigur 20 yn nodi, mae oddeutu 28% o'r holl newyddiadurwyr yn poeni am gollu eu swydd yn y 12 mis nesaf.

Ffigur20: Dadansoddiad canrannol o adweithiau i'r datganiad: “Rwy'n poeni am gollu fy swydd yn y 12 mis nesaf”.

Fe wnaethom ofyn i newyddiadurwyr am y **mecanweithiau cymorth** a allai fod ar gael iddynt neu beidio, i ymdopi â'r caledi hyn. Er gwaethaf yr amodau gwaith ansicr, dim ond 18% o newyddiadurwyr sydd wedi ceisio cymorth mewn anghydfodau gyda'u cyflogwyr neu ynglŷn â'u statws gweithiwr llawrydd. O'r ychydig sydd wedi ceisio cymorth, nododd 70% eu bod wedi derbyn yr help roeddent wedi bod yn chwilio amdano.

Mae Ffigur 21 yn dangos bod 38% o newyddiadurwyr Cymru yn pryderu am eu lles **meddwl**, a 30% yn pryderu am eu lles corfforol.

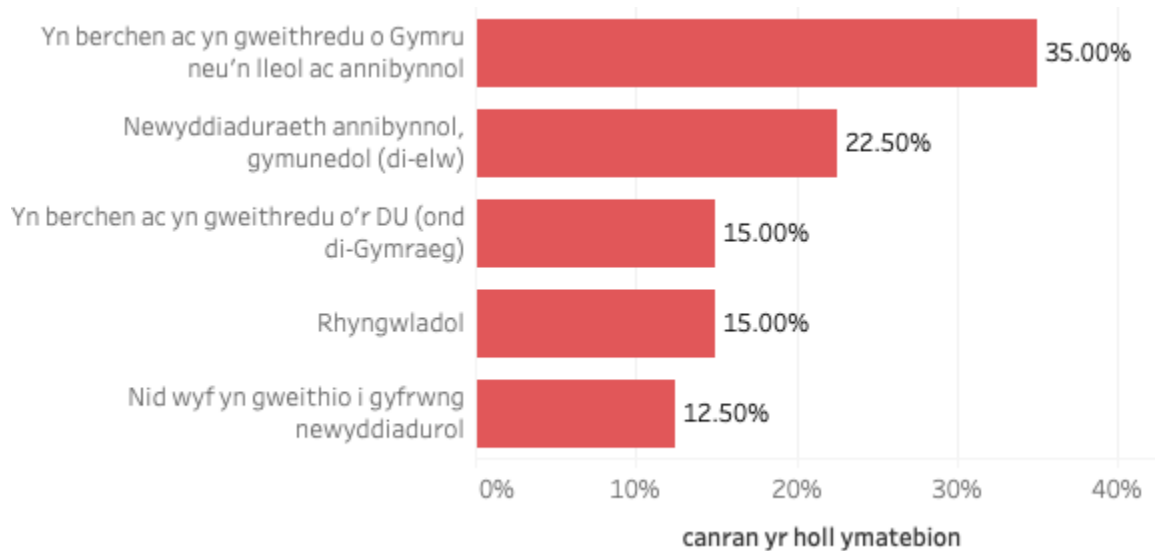

Ffigur 21: Ymatebion i'r datganiad: "Rwy'n poeni am fy lles emosiynol a meddyliol".

Gofynnodd mwy o newyddiadurwyr am help ar gyfer eu hiechyd a'u lles (gan gynnwys iechyd meddwl) na chynghor ar hawliau cyflogaeth - 35% o'i gymharu â 18% ar gyfer hawliau cyflogaeth, er bod y rhai a wnaeth, yn yr achos hwn, yn llai tebygol o fod wedi derbyn y cymorth yr oeddent wedi bod yn chwilio amdano (57% o'r ymatebwyr yn yr achos hwn). Gofynnwyd hefyd a oedd gan y sefydliadau y maent yn gweithio iddyn nhw fframweithiau effeithlon ar waith ar gyfer cymorth iechyd meddwl. Dim ond 21% o newyddiadurwyr oedd yn cytuno ac roedd 29% ohonynt yn anghytuno. Dim ond 10% o newyddiadurwyr Cymru yn ein sampl sy'n cytuno bod mentrau cyhoeddus neu breifat ar waith yn y sector newyddiaduraeth i gynorthwyo gydag amrywiol broblemau iechyd meddwl, tra bod mwy na thraean ohonynt yn anghytuno â'r datganiad hwn.

2.2. Dilyniant gyrfa newyddiadurwyr

Fel y dangosir yn Ffigur 22, **gweithle mwyaf nodweddiadol newyddiadurwr Cymreig** yw allfa newyddiadurol sy'n eiddo i Gymru ac a weithredir gan Gymru, ac yna teitlau newyddiaduraeth gymunedol, mae 30% o'n sampl yn gweithio gydag allfeydd newyddion di-Gymraeg neu ryngwladol.

Ffigur 22: Mathau o allfeydd newyddiadurol y mae newyddiadurwyr Cymreig yn gweithio iddynt.

Mae gan tua hanner ein sampl radd newyddiaduraeth neu gyfathrebu ffurfiol. Mae hyn yn llawer is na'r cyfartaledd cenedlaethol o 81%.¹¹ Er bod gan lawer gymhwyster addysg uwch **mewn newyddiaduraeth**, roedd llawer yn gwneud eu llwybrau eu hunain.

“Nid yw pawb yn gallu mynd i gyrсияu newyddiaduraeth, oherwydd maen nhw'n anodd. Yn bersonol, chefais i ddim cynnig lle, felly roedd yn rhaid i mi ddilyn llwybrau amgen, gan fynd ar ôl swyddi llawrydd i fynd i'r maes a chreu fy nghysylltiadau fy hun,” meddai un golygydd mewn cyhoeddiad Cymraeg cenedlaethol.

Roedd rhai wedi dechrau eu gyrfaedd trwy wirfoddoli i gylchgrawn lleol pan oeddent yn eu harddegau, neu hyd yn oed faglu i mewn iddo “ar ddamwain”. Er bod ein data'n dangos mai dim ond hanner y newyddiadurwyr sydd â chymhwyster sy'n gysylltiedig â

¹¹ Spilsbury, Mark: Journalists at Work, National Council for the Training of Journalists, Hydref 2018, tudalen 8, ar gael ar-lein yn <https://www.nctj.com/wp-content/uploads/2021/08/JaW-Report-2018-web.pdf>.

newyddiaduraeth, mae'n ymddangos bod yn well gan gyflogwyr logi'r rhai sy'n gwneud hynny o hyd. Wrth siarad â newyddiadurwr llawrydd ifanc am eu hanes cyflogaeth, dywedon nhw eu bod wedi gwrthod swydd newyddiadurwr yng Nghymru oherwydd nad oedd ganddynt hyfforddiant penodol, er bod ganddynt brofiad gwaith sylweddol mewn swyddi cysylltiedig â newyddiaduraeth. Fe wnaethant awgrymu bod y gogwydd hwn tuag at brofiad academiaidd yn parhau anghydraddoldeb ariannol yn y sector.

“Rwy'n teimlo bod hynny'n annheg. Ni ddylech orfod cael cymwysterau penodol, oherwydd, am un peth, mae'n rhaid i chi dalu am y rhain eich hun yn aml, sydd, unwaith eto, ddim yn hygyrch i lawer o bobl.”

Nid yw 75% o ymatebwyr yr arolwg wedi gorfod gwneud **interniaeth ddi-dâl** i ddechrau gweithio fel newyddiadurwr, mewn cyferbyniad llwyr â manau eraill yn y DU, lle mae 64% o newyddiadurwr wedi gorfod gwneud interniaeth ddi-dâl.¹²

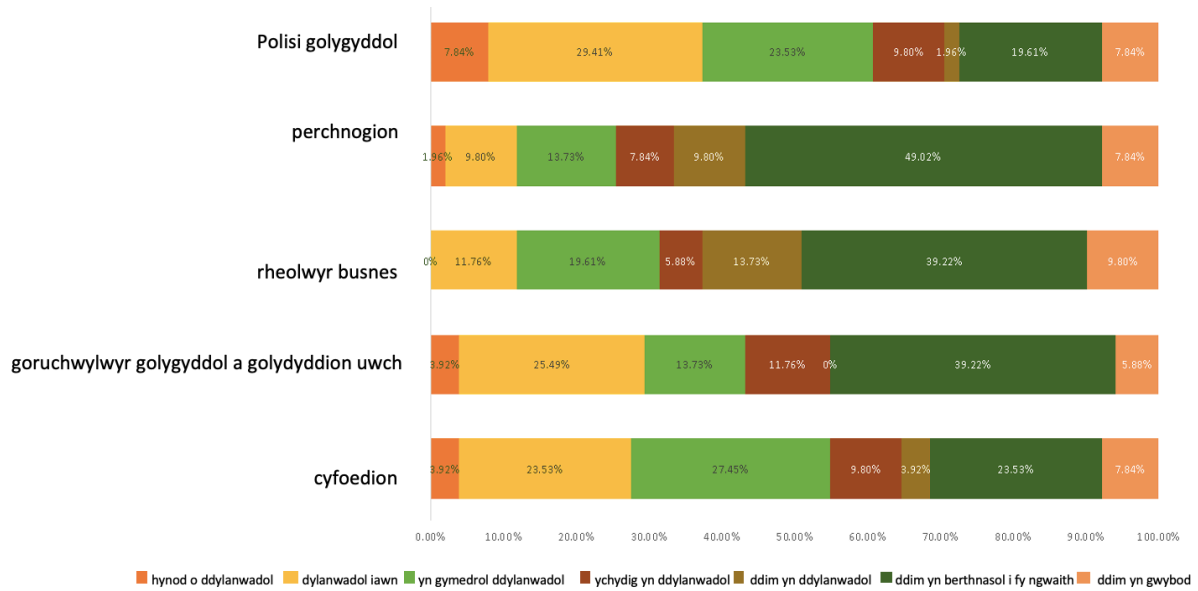
Mae Ffigur 23 yn cofnodi **canfyddiad newyddiadurwr Cymru ynghylch pa mor ddylanwadol yw haenau amrywiol o awdurdod uwch ar eu gwaith**. Mae'r rhain yn cynnwys polisi golygyddol, perchnogion sefydliadau newyddion, eu rheolwyr busnes, goruchwylwyr golygyddol ac uwch olygyddion, yn ogystal â'u cydweithwyr a'u cyfoedion (mae'r cwestiynau hyn yn adlewyrchu'r rhai o'r adroddiad Newyddiadurwr yn y DU).¹³ Cyfoedion a pholisi golygyddol yw'r ysgogwyr pwysicaf o ddilyniant gyrfa newyddiadurwr Cymru, ac mae'r ddau yn arddangos dylanwad cymedrol o leiaf i 50% o'r gweithwyr proffesiynol a holwyd. Nid yw'n ymddangos bod perchnogion a rheolwyr busnes sefydliadau newyddion yn bwysig iawn i waith newyddiadurwr Cymru, a'r ddau yn bwysig i ryw raddau yn unig i lai na thraean ohonynt. Ymddengys dylanwad goruchwylwyr golygyddol braidd yn uwch na hyn, ond yn is na dylanwad polisi golygyddol neu gyfoedion newyddiadurwr. Mae newyddiadurwr mewn manau eraill yn y DU yn adrodd ar ganfyddiadau tebyg, yn enwedig o ran perchnogion a rheolwyr

---

¹² Spilsbury, Mark: Journalists at Work, National Council for the Training of Journalists, Hydref 2018, tudalen 41, ar gael ar-lein yn <https://www.nctj.com/wp-content/uploads/42/JaW-Report-2021/08-web.pdf>. Cafwyd ffigurau a ddyfynnir yn yr adroddiad hwn trwy luosi'r 87% o newyddiadurwr sydd wedi gorfod gwneud interniaeth gyda'r 74% ohonynt, sydd wedi adrodd bod yr interniaeth hon yn ddi-dâl.

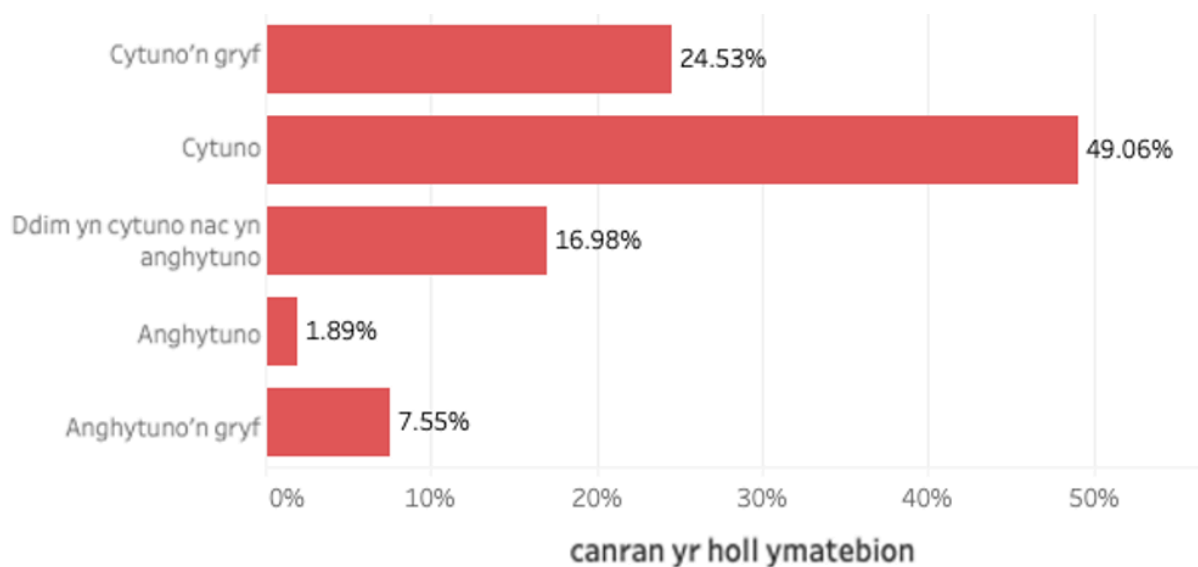
¹³ Thurman N., Cornia A. a Kunert J.: Journalists in the UK, Reuters Institute for the Study of Journalism, tudalen 12, ar gael ar-lein yn <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/Journalists%20in%20the%20UK.pdf>.

busnes sefydliadau newyddion. Maent yn sylweddol llai dylanwadol iddynt yn ogystal na chyfoedion neu bolisi golygyddol. Serch hynny, mae goruchwylwyr golygyddol yn rhoi'r effaith fwyaf dwys ar newyddiadurwyr mewn mannau eraill yn y DU, tra nad ydynt yn ymddangos eu bod yn rhy bwysig i yrfaeodd newyddiadurwyr Cymru.

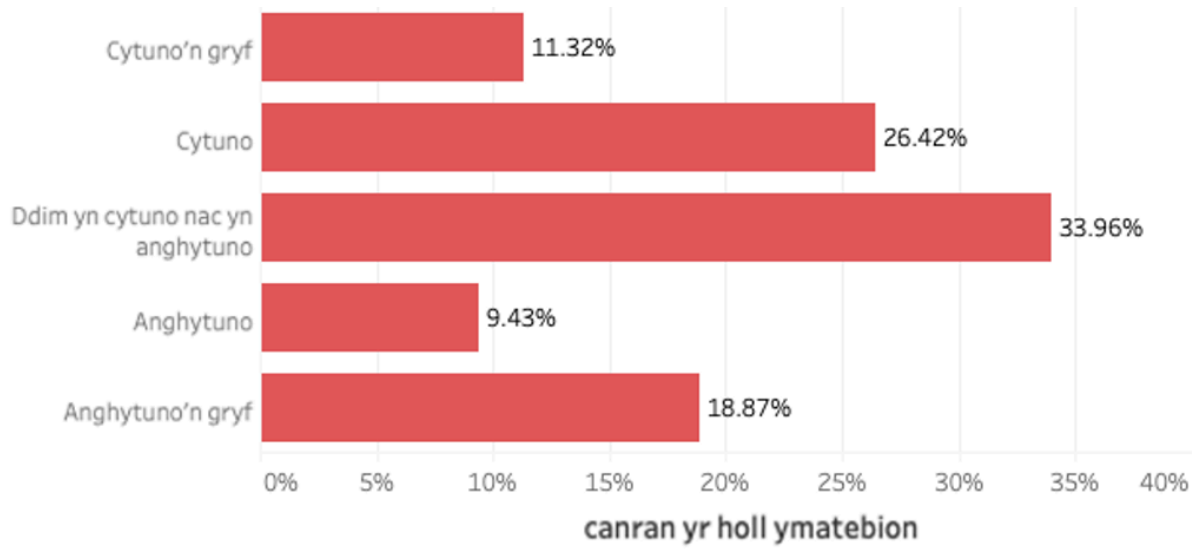

Ffigur 23: Safleoedd newyddiadurwyr Cymru o strwythurau sefydliadol amrywiol a dylanwad personél ar eu gwaith.

Yn gyffredinol, mae dwy ran o dair o newyddiadurwyr Cymru yn priodoli eu **llwyddiant gyrfa** i'r sgiliau y maent wedi'u caffael yn ystod eu deiliadaeth, a ddangosir yn Ffigur 24 isod, tra bod 38% o newyddiadurwyr Cymru yn priodoli eu llwyddiant gyrfa i'w rhwydweithiau proffesiynol (awgryma Ffigur 25).

Ffigur 24: Ymatebion i'r datganiad: "Mae fy natblygiad gyrfa hyd yma wedi'i lywio'n bennaf gan y sgiliau yr wyf wedi'u hennill."

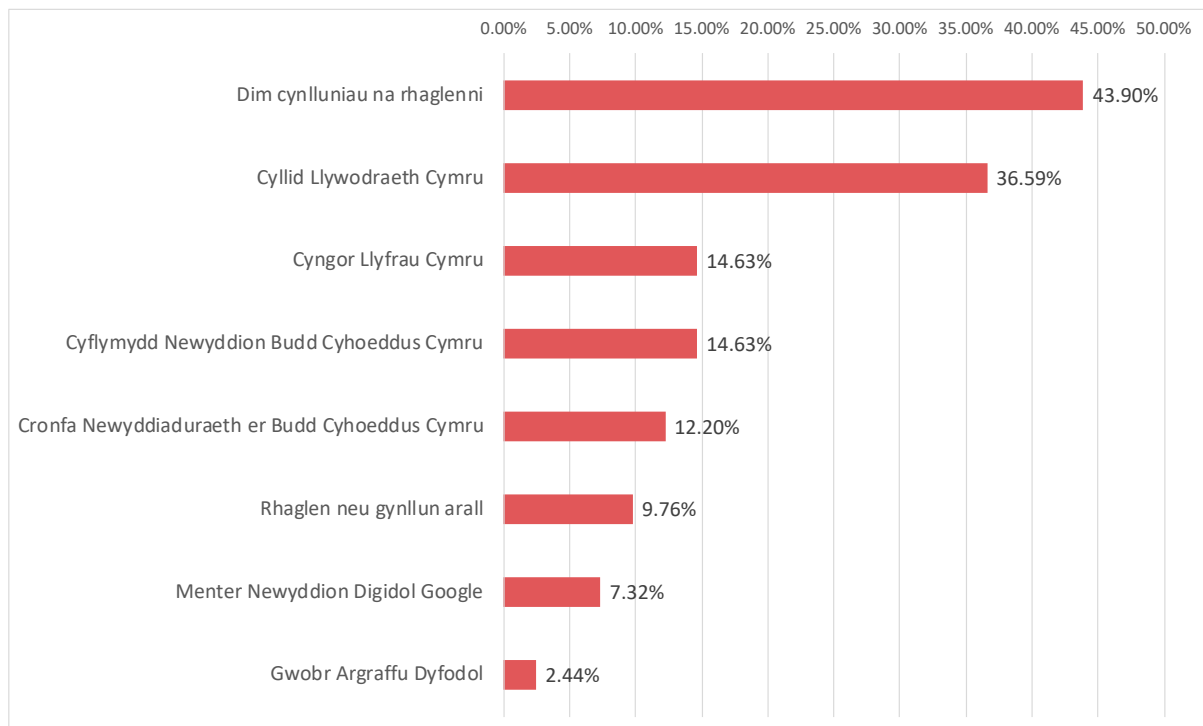
Ffigur 25: Ymatebion i'r datganiad: "Mae fy natblygiad gyrfa hyd yma wedi'i lywio'n bennaf gan ansawdd a maint fy rhwydwaith proffesiynol".

2.3. Effeithlonrwydd cynlluniau ariannu

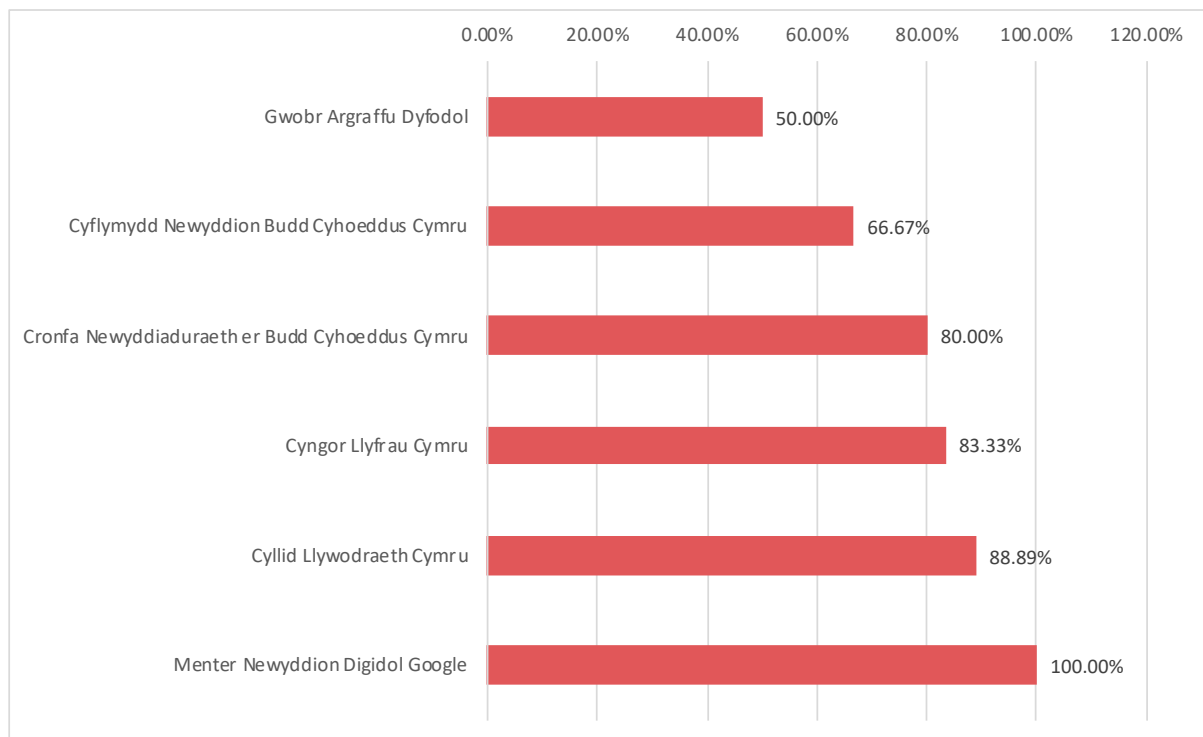
Fe wnaethom ofyn i ymatebwyr arolwg e am y gwahanol gynlluniau ariannu y maent wedi cymryd rhan ynddynt neu y maent wedi elwa'n uniongyrchol ohonynt. Er ein bod wedi cynnig dros 40 o grantiau a chynlluniau eraill i ymatebwyr ddewis ohonynt, dim ond 6 ohonynt y maent wedi datgan cymryd rhan ynddynt. Dangosir y cynlluniau hyn yn Ffigur 26. Yn naturiol, roedd ymatebwyr yn rhydd i ddewis opsiynau lluosog, a dyna pam mae swm y canrannau isod yn adio at dros 100%.

Nid yw bron hanner y rhai yn ein sampl wedi elwa o unrhyw gynlluniau ariannu. Grwpiau buddiannau cyhoeddus Cymru neu gyrff llywodraethol oedd y rhan fwyaf o **ffynonellau cyllid** a gafodd newyddiadurwyr. Mae'r cynlluniau hyn yn cynnwys Cyllid Llywodraeth Cymru, Cyngor Llyfrau Cymru, Cyflymydd Newyddion er Budd y Cyhoedd yng Nghymru a Chronfa Newyddiaduraeth er Budd y Cyhoedd Cymru. Roedd rhaglenni a chynlluniau eraill y mae newyddiadurwyr wedi sôn amdanynt (a'n bod wedi hepgor eu cynnwys fel opsiynau posibl) yn cynnwys Newyddiaduraeth Gynhwysol Cymru a NUJ Training Wales.

Ffigur 26: Cynlluniau a rhaglenni y mae newyddiadurwyr Cymru wedi cymryd rhan ynddynt.

Gofynnwyd i newyddiadurwyr raddio'r **effaith a'r defnyddioldeb y mae'r cynlluniau hyn** wedi'u cael ar eu gyrfaoedd, yn ogystal ag ar eu sefydliadau/gweithleoedd sylfaenol. Rhoddwyd yr opsiynau canlynol i ymatebwyr: *hanfodol, defnyddiol, defnyddiol i ryw raddau, ymylol, ddim yn bod. Ar gyfer pob un o'r cynlluniau dilynadwy uchod, rydym wedi cyfrif canran y derbynwyr, a ddatganodd fod y cynllun o leiaf braidd yn ddefnyddiol.* Nododd holl dderbynwyr Menter Newyddion Digidol Google fod y cynllun o leiaf yn ddefnyddiol i'w gyrfaoedd a'u gweithleoedd i ryw raddau. Dilynir hyn gan Gyllid Llywodraeth Cymru ar 89%, Cyngor Llyfrau Cymru ar 83% a Chronfa Newyddiaduraeth Budd y Cyhoedd Cymru ar 80%. Roedd yr ymatebwyr braidd yn llai brwdfrydig ynghylch effaith a defnyddioldeb Cyflymydd Newyddion er Budd y Cyhoedd yng Nghymru a Gwobr Print Future.

Ffigur 27: Canran y derbynwyr pob dyfarniad neu gynllun, a'i nodwedda'i yn ddefnyddiol i ryw raddau ar gyfer eu gyrfaoedd a'u sefydliadau neu weithleoedd.

Roedd cyllid yn bwnc mawr i'n grwpiau ffocws. Yr ymdeimlad cyffredinol oedd, er bod **llawer o gyhoeddiadau'n dibynnu ar gymorth ariannol, nad oedd digon ar gael a bod natur tymor byr grantiau yn seiliedig ar brosiectau yn achosi pryder ac ansefydlogrwydd.** Roedd llawer o rai eraill yn rhannu'r un profiad o fyw o rownd cyllido i rownd cyllido, yn ansicr o beth oedd o'u blaenau. Pan fydd cyllid yn cael ei dorri, mae'n

rhaid i sefydliadau ailfeddwl eu strategaethau er mwyn goroesi, yn aml yn cael eu gorfodi i dorri i lawr aelodau staff ac felly'n colli profiad gwerthfawr yn eu hystafelloedd newyddion. Cytunodd yr holl gyfranogwyr a siaradodd ar y mater ei fod wedi bod yn gyfnod sylweddol anodd yn ariannol. Mynegodd llawer o gyfranogwyr bryderon am yr argyfwng cost byw a'i effeithiau ar eu gyrfaedd. I un newyddiadurwr, roedd yr argyfyngau ariannol ehangach hyn yn achosi pryderon sylweddol am ddyfodol ei sefydliad sy'n dibynnu'n helaeth ar gyllid cyhoeddus.

“Rydym yn poeni am ein rhenti a'n biliau. Pan fyddwch chi'n mynd trwy lawer o gyllid gwahanol, rydych chi'n meddwl, a ydych chi'n mynd i gael contract arall? A yw'n mynd i gael ei adnewyddu? Ydw i'n mynd i golli fy swydd?”

Ffactor arall wrth ystyried effeithiolrwydd **cynlluniau ariannu a'u hymagwedd tuag at amrywiaeth a chynhwysiant**. Er bod gan lawer fwriadau da o feithrin gweithlu mwy amrywiol a chefnogi pobl o gefndiroedd ymylol, cytunodd y cyfranogwyr fod yn rhaid gwneud ymdrechion parhaus er mwyn i unrhyw newid gwirioneddol ddigwydd, a dylent ganolbwyntio'n bennaf ar feithrin gallu. Fel y nododd un golygydd:

“Mae'n anoddach neilltuo'r amser, y capasiti, y sylw, a'r dulliau sydd eu hangen i gael pobl i gymryd rhan yn iawn heb iddo deimlo fel tocyneiddio neu o bosib yn llethol iddynt os na fydd cost y sefydliad yn cael ei dalu. Os na chaiff hynny ei ystyried, mae hynny bob amser yn mynd i ddod ar gost y bobl sy'n derbyn y cynlluniau amrywiaeth hynny.” Fel y nododd un aelod o'r grŵp ffocws: “Mae amrywiaeth yn fuddsoddiad hirdymor.”

Mae yna hefyd y broblem o **newyddiadurwyr yn teimlo nad yw rhai straeon yn cael eu codi gan allfeydd a ariennir yn gyhoeddus**. Er enghraifft, credai un newyddiadurwr nad oeddent yn cael llwyfan am eu bod yn dod â gwirioneddau anghyfforddus i'r golwg mewn straeon am hil a'i pherthynas ag amddifadedd. Adleisiwyd hyn gan newyddiadurwyr eraill a oedd yn ymwybodol o sensoriaeth lwyr oherwydd cyllid y llywodraeth. Dylid nodi, fodd bynnag, bod gan rai farn debyg o gyhoeddiadau a ariennir gan hysbysebu; eu bod yn ymrwymedig i farn eu rhanddeiliaid ac yn cael eu hysgogi gan gliciau, felly roeddent felly yn llai tueddu i gynhyrchu newyddion diduedd a oedd yn wirioneddol wasanaethu eu cymunedau.

Er bod llawer o'n cyfranogwyr yn cydnabod bod **cyllid yn hollbwysig i lawer o gyhoeddiadau oroesi**, cwyn gyffredin oedd eu dull tymor byr, sy'n seiliedig ar brosiectau tuag at ariannu, yn gadael llawer yn teimlo'n ansicr, gan arwain yn aml at orfod gadael i staff fynd. Dadleuodd llawer fod yn rhaid i newidiadau strwythurol dyfnach ddigwydd er mwyn sicrhau y gall cyhoeddiadau llai - sef y rhai sy'n cefnogi pobl sydd ar yr ymylon fwyaf yn aml - gadw ar y dŵr yn ariannol a chyfeirio eu gallu ymhellach at fentora ac adeiladu gweithle diogel, cynhwysol. Thema gyffredin arall a gododd oedd natur blwch ticio cynlluniau cyllido amrywiaeth a chynhwysiant, sy'n brolio bwriadau da, ond yn y pen draw yn methu os nad yw'r seilwaith ar waith i feithrin gyrfaoedd cynaliadwy ar ôl y cylch ariannu.

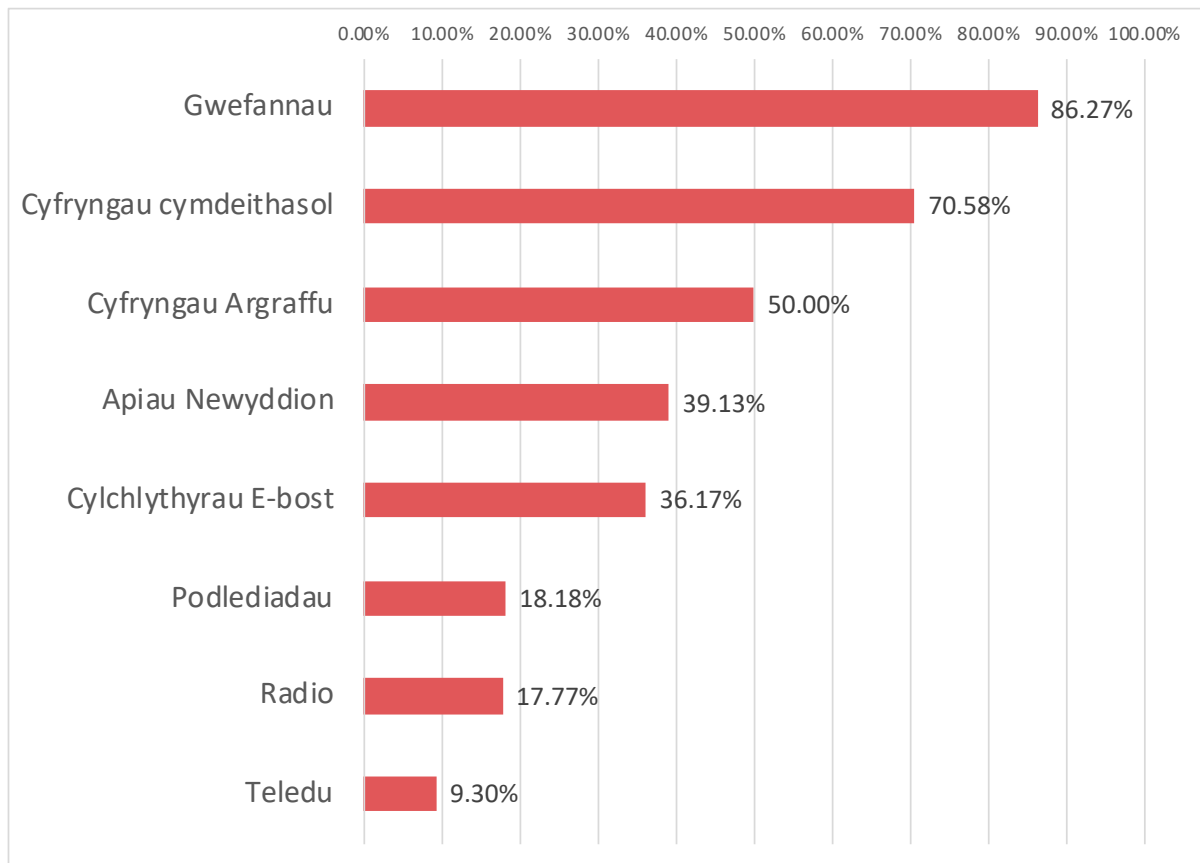
3. Anghenion, gofynion a sgiliau newyddiaduraeth

Mae sector newyddiaduraeth lles y cyhoedd ffyniannus yng Nghymru yn dibynnu ar weithlu medrus ac addasadwy. Yn yr adran hon rydym yn mapio'r cynnwys a grëwyd gan newyddiadurwyr Cymru (3.1). A oes gan newyddiadurwyr Cymru'r ymreolaeth i greu cynnwys sy'n canolbwyntio ar y gynulleidfa, neu a oes angen iddynt drin anghenion y gynulleidfa fel ystyriaeth gymharol eilaidd o'i gymharu â rhesymwaith busnes?

Rydym yn archwilio ymhellach allu newyddiadurwyr Cymru addasu i newid technolegol o ran eu sgiliau (3.2). Rydym hefyd yn mapio'r llwybrau y mae newyddiadurwyr Cymru yn uwchsgilio drwyddynt, ac a ydynt yn defnyddio cyllid preifat neu gyhoeddus i wneud hynny.

3.1. Cynhyrchu newyddion ac anghenion

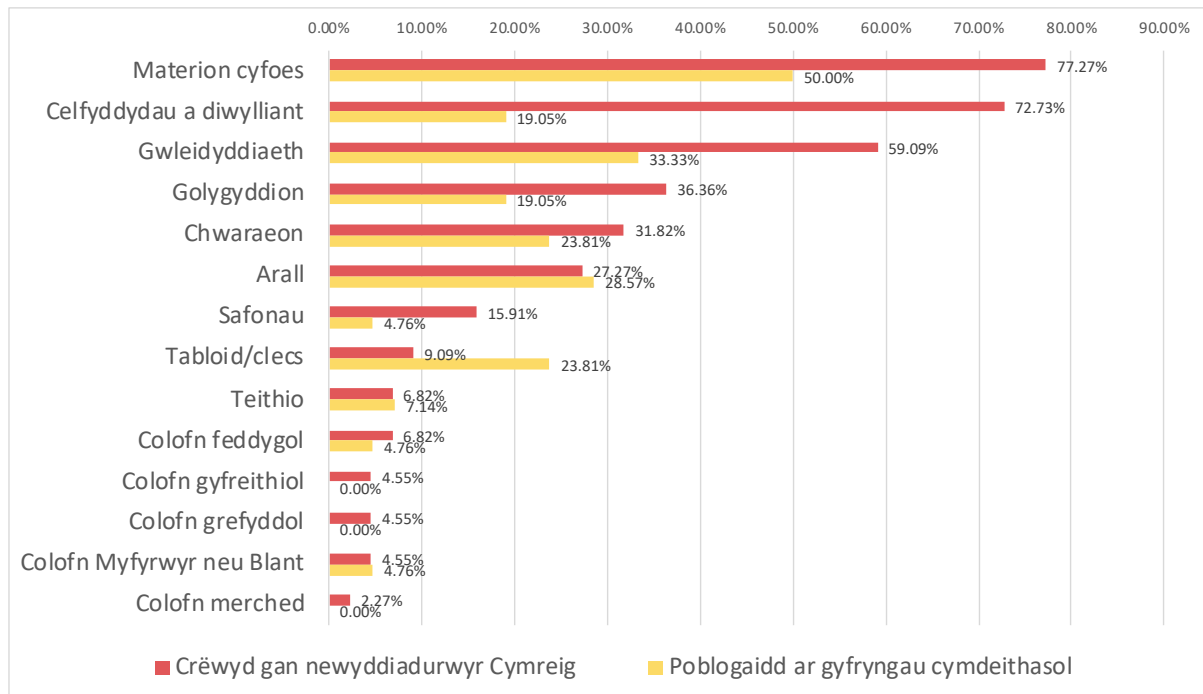
Mae'r rhan fwyaf o ymatebwyr yn ein sampl yn cynhyrchu **cynnwys newyddiadurol** ar gyfer llwyfannau ar-lein, fel gwefannau a chyfryngau cymdeithasol, fel y dangosir yn Ffigur 28. Mae 50% yn aml yn cynhyrchu cynnwys ar gyfer cyfryngau print. Mae llai o newyddiadurwyr darlledu yn y sampl, gyda 18% yn cynhyrchu cynnwys ar gyfer radio a 9% ar gyfer teledu. Mewn cyferbyniad â chyfansoddiad ein sampl, y ffordd y mae defnyddwyr yn caffael newyddion yn y DU yn bennaf yw drwy gyfryngau darlledu, fel teledu, y mae 75% o'r holl oedolion yn ei ddefnyddio i hysbysu eu hunain am y newyddion diweddaraf. Mae 66% o'r holl oedolion yn y DU yn defnyddio'r rhyngwrdd ar gyfer cael newyddion, gyda dim ond 38% ohonynt yn troi at gyfryngau print.¹⁴

Ffigur 28: Canran y newyddiadurwyr yn ein sampl sy'n cynhyrchu allbwn o leiaf "yn aml" ar gyfer gwahanol lwyfannau.

¹⁴ Ymchwil Jig-so: News Consumption in the UK, 21 Gorffennaf 2022, Ofcom, t. 12., ar gael ar-lein yn https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0027/241947/News-Consumption-in-the-UK-2022-report.pdf.

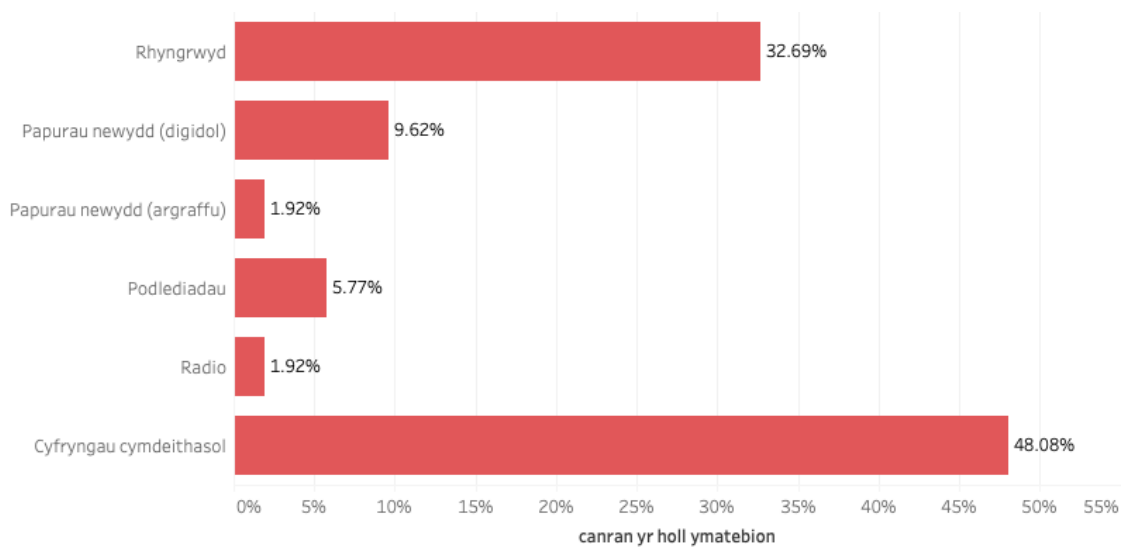
Mae Ffigur 29 yn mapio'r math o gynnwys a grëwyd (wedi'i didoli yn ôl pwnc) gan ein sampl o newyddiadurwyr Cymreig a'i gyferbynnu â'r cynnwys y mae'r galw mwyaf amdano. Rydym yn brasamcanu'r olaf trwy ofyn am farn newyddiadurwyr ar ba fathau o straeon y maent yn eu hystyried yn arbennig o boblogaidd ar gyfryngau cymdeithasol, gan ennill tyniant sylweddol yn gyflym ar ôl eu cyhoeddi. Rydym wedi defnyddio tyniant cyfryngau cymdeithasol fel y meincnod, gan mai dyma'r llwyfan cystadlu a ddyfynnir amlaf ar gyfer allbynnau newyddiadurwyr Cymru. Y testunau mwyaf cyffredin ar gyfer cynnwys ymhlith ein sampl yw straeon newyddion materion cyfoes (77%), straeon celfyddydau a diwylliant (73%), gwleidyddiaeth (59%) a golygyddion (36%). Mae'r mathau o straeon newyddion y mae newyddiadurwyr yn credu eu bod yn boblogaidd ar gyfryngau cymdeithasol yn dilyn yr un safle yn fras, er mai dim ond 19% o newyddiadurwyr sy'n credu bod pynciau celfyddydau a diwylliant yn ennill tyniant yn gyflym ar y cyfryngau cymdeithasol, tra bod 73% ohonynt yn creu straeon newyddion yn y maes hwn. Ac er mai dim ond 9% o newyddiadurwyr Cymru sy'n creu straeon tabloid/clecs, tra bod 24% ohonynt yn credu bod straeon o'r fath yn ennill poblogrwydd cyflym ar gyfryngau cymdeithasol.

Ffigur 29: Canran y newyddiadurwyr sy'n nodi eu bod wedi gweithio'n aml o'r mathau o gynnwys (mewn coch) a chanran y newyddiadurwyr sy'n credu bod gwahanol fathau o gynnwys yn ennill tyniant yn gyflym ar y cyfryngau cymdeithasol (mewn melyn).

Soniodd rhai golygyddion y buom yn siarad â hwy am weithred gydbwysu gysion rhwng comisiynu straeon yr hoffent eu gweld, a'r rhai sy'n cael yr ymgysylltiad mwyaf ar y cyfryngau cymdeithasol. Gellir gweld yr anghysondeb hwn yn y graff uchod, lle nad yw'r math o gynnwys y mae newyddiadurwyr yn ei greu o reidrwydd yn cydberthyn â'r hyn y maent yn ei ystyried fel y cynnwys mwyaf poblogaidd. Fel y nododd un golygydd:

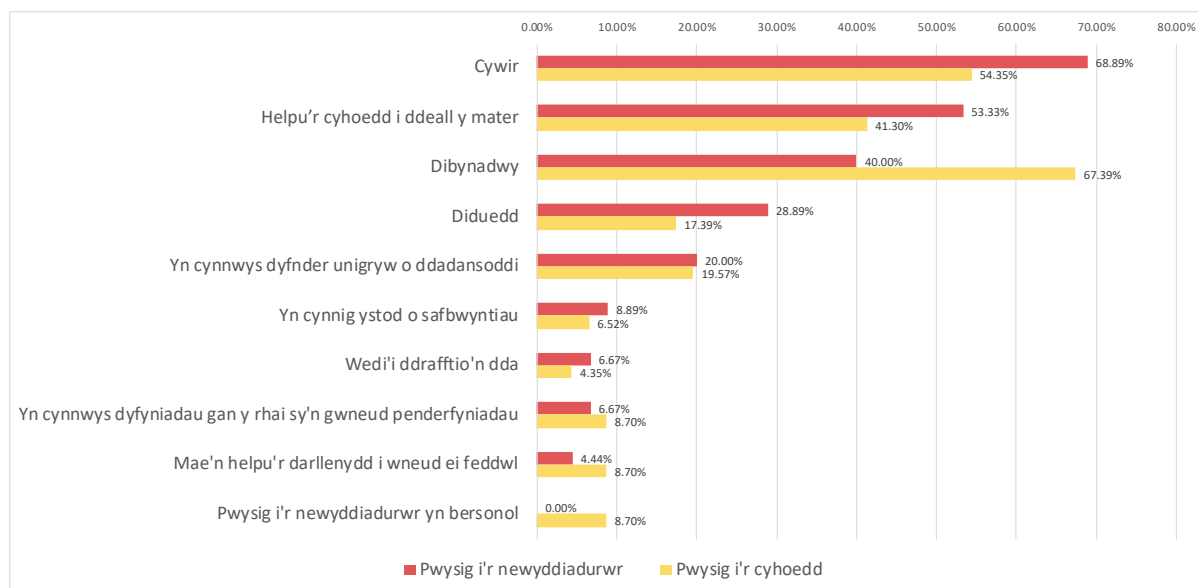
“Efallai hoffwn weld mwy o gynnwys am y Senedd, ond efallai na fyddai pawb. Nid yw'r rhan fwyaf o bobl eisiau gwybod. Maen nhw eisiau rhywbeth am selebs.”

Ffigur 30: Dadansoddiad canrannol o atebion i'r cwestiwn: “Pa lwyfan yw'r prif gystadleuydd ar gyfer y sylw y mae eich allbwn yn ceisio ei ddal?”

Yn Ffigur 31 isod, ymddengys nad oes fawr o anghydweddiad rhwng nodweddion stori newyddion da y mae newyddiadurwyr a darllenwyr (yn ôl pob sôn) yn ei werthfawrogi (er y dylem bwysleisio bod hyn yn golygu canfyddiad ein sampl o'r hyn y mae eu darllenwyr ei eisiau, yn hytrach nag unrhyw ddata cynulleidfa). Mae dwy ran o dair o'r newyddiadurwyr yn ein sampl (67%) yn credu bod 'ymddiriedaeth' yn arbennig o bwysig i ddefnyddwyr newyddion (er ein bod, ar wahân, efallai, o'r BBC, yn dangos bod cydberthynas wan iawn rhwng y ffynonellau newyddion mwyaf poblogaidd a'r ffynonellau newyddion mwyaf dibynadwy).

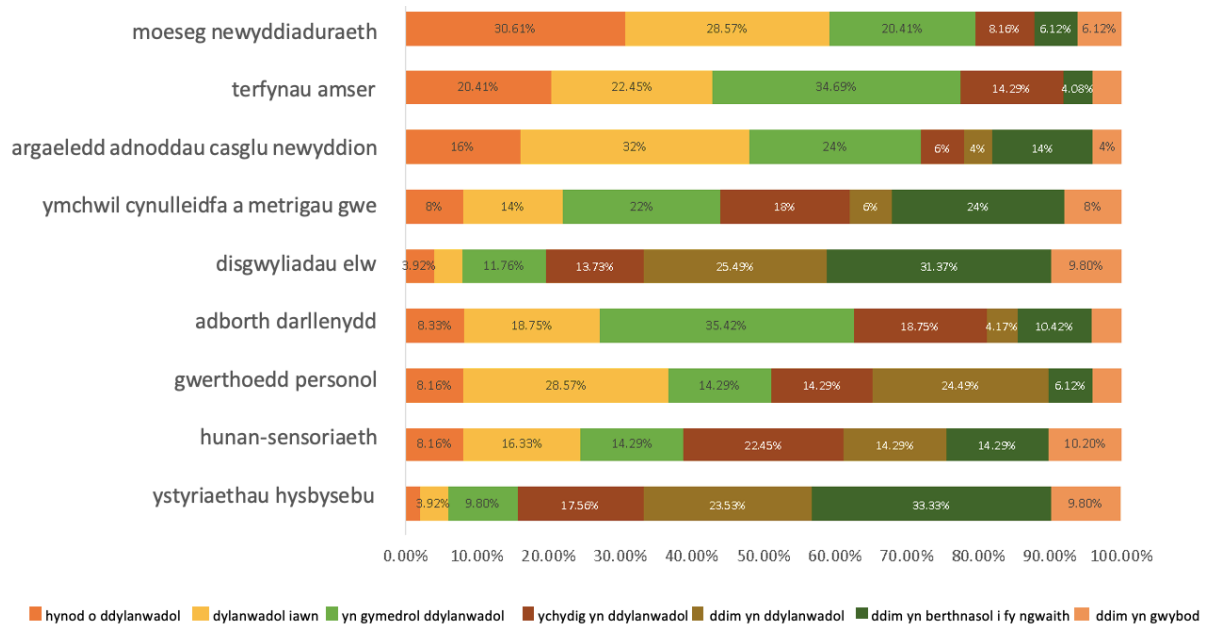
Ffigur 31: Priodoleddau stori newyddion da sy'n bwysig i newyddiadurwyr Cymru o'i gymharu â'r rhai y maent yn credu eu bod yn bwysig i'r cyhoedd.

Roedd **dibynadwyedd** hefyd yn thema allweddol yn ein grwpiau ffocws, gyda mwyafrif yn nodi hyn fel un o'r agweddau pwysicaf ar gynhyrchu newyddiaduraeth o safon uchel. Yn enwedig yn yr hinsawdd bresennol hon o gam-wybodaeth a damcaniaethau cynllwyn yn lluosogi'n gyflym ar-lein, mae gwybodaeth gywir a dibynadwy wrth wraidd yr hyn y mae pobl yn ei ddisgwyl - ac sydd ei angen - o newyddion. Ffactor arall yw perthnasedd: *Pam mae'r stori hon yn bwysig? Sut bydd yn effeithio arnaf?* Canfu un golygydd mai'r straeon a gafodd yr ymgysylltiad mwyaf oedd rhai lle roeddent wedi datgan pwrpas y darn yn glir i'w ddarllenwyr a pham y dylai fod o ddiddordeb iddynt. Yn ogystal â'r sgil hon o gyfathrebu a phe cynnu cynnwys ar gyfer darllenwyr penodol, crybwyllwyd cyd-destunoli yn aml fel elfen ddymunol o stori newyddion dda.

Roedd angen dadansoddiad mwy manwl, newyddiaduraeth sy'n cysylltu'r dotiau ac yn helpu pobl i weld “y lluniau a'r patrymau mwy.”

Mae Ffigur 32 yn edrych ar **faint o ddylanwad y mae newyddiadurwyr yn ein sampl yn canfod bod ffactorau amrywiol yn ei gael ar eu gwaith**. Mae hyn yn dangos eu bod yn gweld eu gwerthoedd eu hunain a'u cyfyngiadau strwythurol fel y dylanwadau pwysicaf ar eu gwaith, yn enwedig: moeseg newyddiaduraeth (78%), terfynau amser (77%), argaeledd adnoddau casglu newyddion (72%) a gwerthoedd personol (51%). Mae adborth darllenwyr (62%) yn cael ei ystyried yn bwysicach na ffurfiau mwy systemig o ddata, megis ymchwil cynulleidfa a metrigau gwe (44%), tra bod elw a

hysbysebu yn cael eu hystyried fel dylanwadau llai pwysig ar newyddiaduraeth o ddydd i ddydd. Mae hyn yn cyferbynnu â 43% o newyddiadurwyr y DU sy'n adrodd am y disgwyliadau elw hynny a 47% o newyddiadurwyr y DU sy'n adrodd bod ystyriaethau hysbysebu yn dylanwadu ar eu gwaith¹⁵ Mae ymchwil cynulleidfa a dadansoddeg data hefyd yn bwysicach i newyddiadurwyr mewn mannau eraill yn y DU nag i rai Cymreig, gyda 80% ohonynt yn ei ystyried o leiaf yn ddylanwadol i ryw raddau.

Ffigur 32: Canfyddiadau newyddiadurwyr Cymru o'r effaith y mae amrywiol ystyriaethau economaidd, sefydliadol a moesegol yn eu cael ar eu gwaith.

Mae'r cymariaethau hyn yn awgrymu bod gan newyddiaduraeth Cymru **ymrwymiad cryf arbennig i adrodd moesegol**, wrth gael ei chyfyngu llai gan bwysau masnachol na newyddiaduraeth yng ngweddill y DU. Roedd llawer o newyddiadurwyr a golygyddion yn ein grwpiau ffocws yn nodi anghenion eu darllenwyr fel rhai canolog i'w hymdrechion. Roeddent yn hyderus bod pobl eisiau newyddion lleol, yn y gymuned, neu newyddion cenedlaethol a adroddwyd trwy lens lleol. Dywedodd cyhoeddiad Cymraeg ledled y wlad wrthym eu bod yn ceisio darparu ar gyfer yr anghenion hyn trwy gyflogi mwy o ohebwyr cymunedol sydd wedi'u lleoli mewn ardaloedd heb eu gwasanaethu,

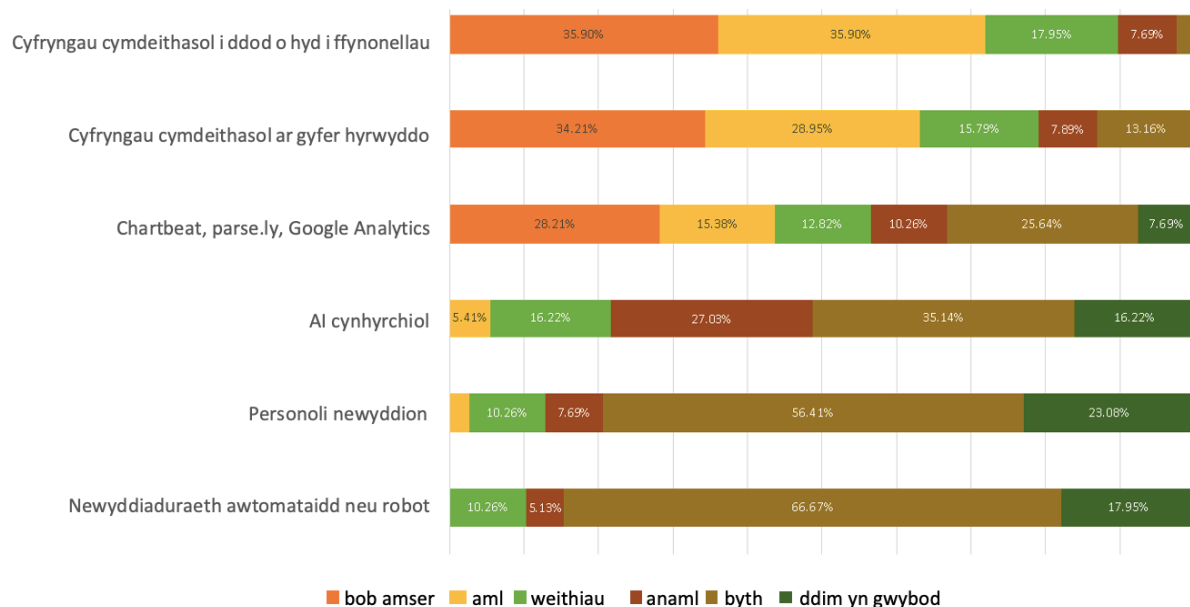
15 Thurman N., Cornia A. a Kunert J.: Journalists in the UK, Reuters Institute for the Study of Journalism, tudalen 42, ar gael ar-lein yn <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/research/files/Journalists%2520in%2520the%2520UK.pdf>.

gan weithio tuag at ddiwylliant lle mae pob ardal yng Nghymru yn teimlo'n ddigon gweledig a'i glywed.

Roedd **cyfyngiadau amser** yn bwnc poblogaidd yn ein grwpiau ffocws, gyda llawer o olygyddion yn cwyno bod y pwysau i adrodd yn barhaus ar straeon newyddion cyflym, byrhoedlog yn gadael fawr o le i gasglu darnau ehangach sy'n datblygu dros gyfnod hir, ac y gellir dadlau yn cynnig mwy o gyd-destun a dealltwriaeth drylwyr. Mae newyddiaduraeth ymchwiliol wedi dod yn foethusrwydd y gall dim ond ychydig o newyddiadurwyr ei fforddio.

3.2. Deall sgiliau newyddiadurwyr

Mae mabwysiadu offer digidol ac AI yn gyflym ar gyfer cynhyrchu allbwn newyddiadurol yn gleddyf ymyl dwbl. Ar y naill law, os yw'n digwydd, mae'n siarad ag amlochredd y sector, yn ogystal â'i addasu i dechnolegau sy'n esblygu'n gyflym. Ar y llaw arall, o leiaf ar y tymor byr, mae'n bosibl y gall offer amrywiol, fel newyddiaduraeth awtomataidd neu robot, AI cynhyrchiol neu parse.ly dorri tasgau newyddiadurwyr arferol, gan osod rhwystrau uwch fyth rhag mynediad i newyddiadurwyr. Bu newid paradeim yn y diwydiant newyddiaduraeth oherwydd mabwysiadu offer technolegol yn gyflym, gyda goblygiadau trawsnewidiol ac anodd. Yn erbyn y cefndir hwn ar fabwysiadu offer digidol gan newyddiadurwyr Cymru, mae Ffigur 33 yn dangos pa mor aml mae newyddiadurwyr Cymru'n defnyddio teclyn gwahanol.

Ffigur 33: Offer newyddiadurol uwch-dechnoleg a'u lefelau mabwysiadu gan newyddiadur

Mae'r canfyddiadau'n dangos eu bod yn anaml iawn yn defnyddio technegau algorithmig neu offer personoli newyddion. Fodd bynnag, maent yn defnyddio cyfryngau cymdeithasol, yn gyfle ar gyfer ffynonellau, digwyddiadau a allai fod yn addas i newyddion, gwybodaeth a barn ar gyfer straeon ac i hyrwyddo allbwn newyddiadurol a gynhyrhir ar lwyfannau eraill (megis mewn cyfryngau print). Mae 89% o newyddiadurwyr Cymru yn adrodd defnyddio cyfryngau cymdeithasol at y diben blaenorol weithiau o leiaf a 79% at y diben olaf (eto, weithiau o leiaf). Mae offer dadansoddol, fel Chartbeat, parse.ly neu Google Analytics hefyd yn gymharol

boblogaidd ymhlith newyddiadurwyr Cymru. Mae 56% ohonynt yn nodi defnyddio'r offer hwn weithiau o leiaf.

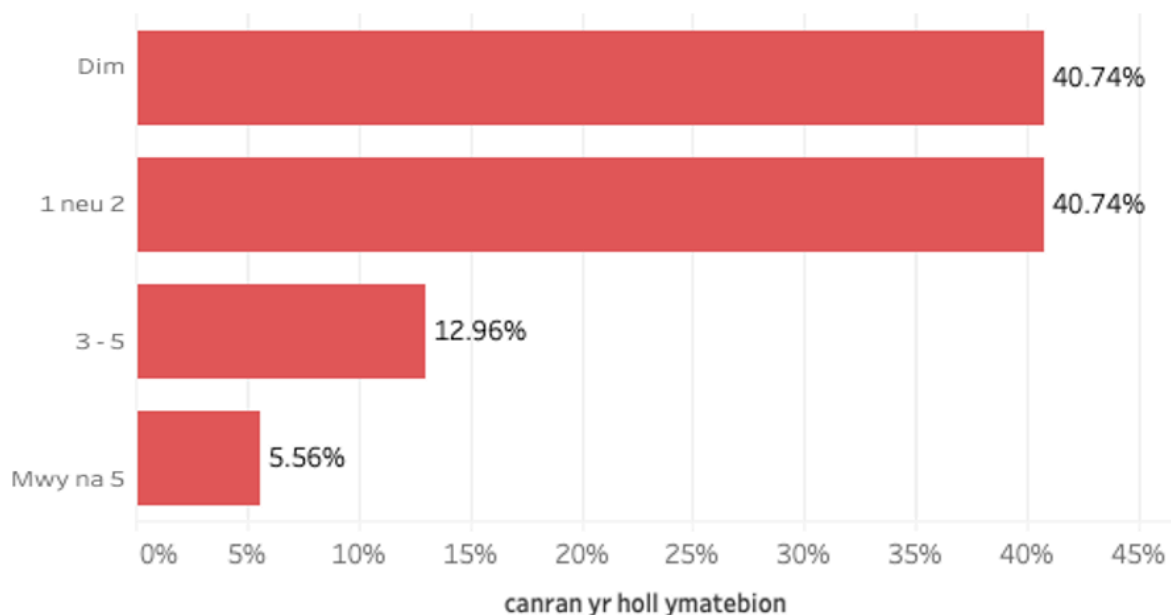
Mynegodd cyfranogwyr yn ein grwpiau ffocws **ddiffyg ymddiriedaeth ac amheuaeth tuag at AI**, o ran ei gywirdeb a'i ddiuedd, ac o ran pryderon oherwydd colli swyddi. Nid yw'n syndod bod llai fyth o newyddiadurwyr Cymraeg yn defnyddio meddalwedd fel ChatGPT, sydd ar gael yn bennaf yn Saesneg.

Mewn cyferbyniad, mae'r **defnydd mwy eang o lwyfannau dadansoddeg a chyfryngau cymdeithasol** yn dangos mabwysiadu technolegau digidol yn fwriadol sy'n cael eu hystyried fel rhai llai aflonyddgar i arferion newyddiadurol sefydledig. Mae defnyddio cyfryngau cymdeithasol ar gyfer cyrchu a dosbarthu cynnwys yn dangos newid i'r amgylchedd cyfryngau digidol ac yn cydnabod arwyddocâd y sianeli hyn ar gyfer rhyngweithio cynulleidfa a dosbarthu newyddion modern. Mae'r ffaith bod newyddiadurwyr Cymru yn hoff o offer dadansoddol yn dangos eu bod yn gwerthfawrogi mewnwelediadau sy'n deillio o ddata. Mae'r datblygiad hwn yn gyson â thuedd fyd-eang mewn newyddiaduraeth tuag at ganolbwyntio ar gynulleidfaoedd ac ymgysylltu darllenwyr. O ganlyniad, mae sîn newyddiaduraeth Cymru yn dangos arlliw o ryngweithio rhwng cymhathu technolegau newydd yn ofalus ac egwyddorion newyddiadurol sefydledig. Mae'n awgrymu bod integreiddio technoleg yn fwy cynnil mewn ffyrdd sy'n anrhydeddu normau newyddiadurol sefydledig wrth ddod â syniadau newydd i mewn yn raddol a all wella safon adrodd a chyfranogiad cynulleidfa.

Ar yr un pryd, nodwn nad yw diwylliant newyddiaduraeth Cymru – yn unol â'r DU – yn cael ei lywio drwy **hyfforddiant rheolaidd mewn technegau neu ffurfiau newydd o ddealltwriaeth**. Fel y Ffigur 34 dangosir, nid yw 41% o newyddiadurwyr Cymru wedi gwneud unrhyw hyfforddiant, a mynychodd 41% arall ddim mwy nag 1 neu 2 sesiwn hyfforddi neu weithdy yn ystod y flwyddyn ddiwethaf. Ledled y DU, mae 36% o newyddiadurwyr wedi adrodd nad ydynt yn teimlo bod angen sgiliau ychwanegol neu newydd arnynt.¹⁶

---

¹⁶ Spilsbury, Mark: Journalists at Work, National Council for the Training of Journalists, Hydref 2018, tudalen 59, ar gael ar-lein yn <https://www.nctj.com/wp-content/uploads/2021/08/JaW-Report-2018-web.pdf>.

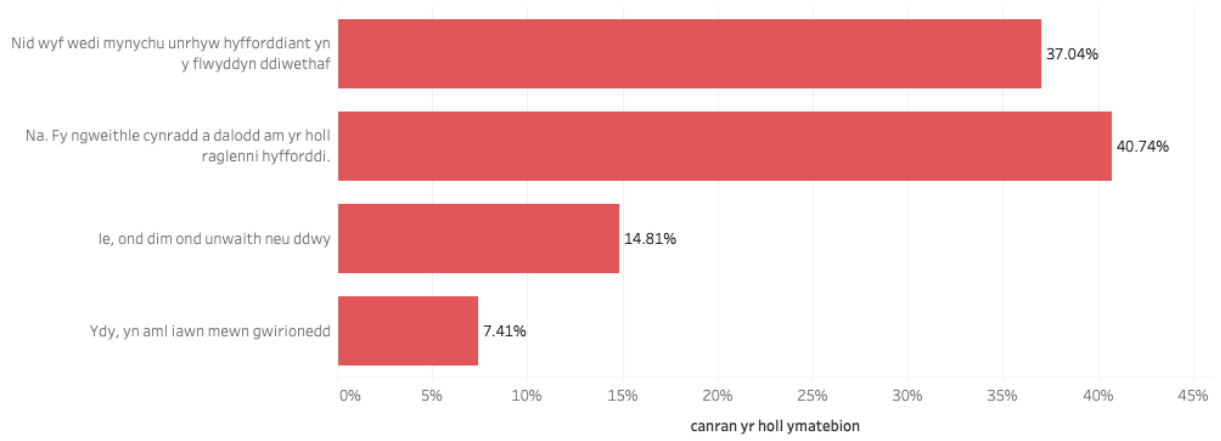

Ffigur 34: Nifer yr hyfforddiant a fynychwyd gan newyddiadurwyr Cymru yn ystod y flwyddyn ddiwethaf.

Serch hynny, daeth pwysigrwydd hyfforddiant i fyny dro ar ôl tro yn ein grwpiau ffocws. Adroddodd un golygydd **ddiffyg amlwg o gyfleoedd hyfforddi** yn yr iaith Gymraeg, tra bod llawer o newyddiadurwyr a golygyddion i raddau helaeth yn cyflawni eu gwaith ar eu pen eu hunain, sy'n golygu bod llai o gyfle i fownsio syniadau oddi ar gydweithwyr neu drosglwyddo sgiliau o fewn tîm. Dywedodd un gwesteigr radio cymunedol fod hyn wedi arwain at ymdeimlad o ansicrwydd yn ansawdd eu cynnwys, oherwydd er ei bod yn bosibl meithrin sgiliau ar-lein, mae gan hyn ei derfynau, ac roeddent yn aml o dan bwysau i gynhyrchu cynnwys yn gyflym ac nid oedd ganddynt y gallu i ofyn am ail farn. Gallai cynlluniau mentora fod yn ateb i hyn, syniad a rennir gan nifer sylweddol o gyfranogwyr.

Mae 41% o newyddiadurwyr Cymru yn adrodd bod eu gweithle sylfaenol yn talu am hyfforddiant (Ffigur 35). Dim ond 22% o newyddiadurwyr sydd wedi adrodd talu eu hunain yn achlysurol neu'n rheolaidd am raglenni hyfforddi.¹⁷

¹⁷ Rydym yn cydnabod yr anghysondeb ar draws Ffigur 53 a Ffigur 54 o ran canran y newyddiadurwyr sy'n adrodd nad ydynt wedi mynychu cyrsiau hyfforddi yn ystod y flwyddyn ddiwethaf. Gellir esbonio'r anghysondeb hwn gan y ffaith fod nifer absoliwt y newyddiadurwyr sydd wedi llenwi'r ddau gwestiwn hyn ychydig yn wahanol ar eu traws.

Ffigur 35: Ffynonellau cyllid ar gyfer hyfforddiant newyddiadurwyr Cymru.

Argymhellion ar gyfer y dyfodol

1. Cefnogaeth wedi'i dargedu ar gyfer cynnwys newyddiadurool cynhwysol ac amrywiol

Er bod cyfansoddiad demograffig newyddiadurwyr Cymru yn llawer mwy amrywiol nag mewn mannau eraill yn y DU yn y rhan fwyaf o ddimensiynau, nid yw hyn o reidrwydd yn trosi i gynrychioliaeth allbwn newyddiadurool. Mewn gwirionedd, dim ond 21% o holl newyddiadurwyr Cymru sy'n credu bod newyddiaduraeth Cymru'n cwmpasu'n ddigonol faterion ynghylch pobl â nodweddion gwarchoddedig sy'n byw yng Nghymru. Er bod mentrau sydd â'r nod o arallgyfeirio ystafelloedd newyddion ymhellach yn ddefnyddiol, gallai grantiau hefyd annog mathau newydd o greu cynnwys, i gynhyrchu newyddiaduraeth sydd â chynulleidfaoedd amrywiol ac eang sy'n dysgu oddi wrth ei gynnwys ac yn ymgysylltu ag ef. Gellid ategu'r gefnogaeth hon gan Fentrau Hyfforddiant Newyddiaduraeth Gynhwysol, sy'n cynnig hyfforddiant ar adrodd cynhwysol a chanolbwyntio ar gwmpasu straeon sy'n cynnwys cymunedau amrywiol yn sensitif. Fel y nododd un o'r newyddiadurwyr yn ein harolwg:

“Creu'r amodau systemig i newyddiaduraeth dda ddigwydd - yn hytrach na thrwy ariannu newyddiaduraeth yn uniongyrchol. Mae hynny'n golygu cefnogi mentrau sy'n meithrin cynaliadwyedd, ecwiti, arloesi, ac ystod ehangach o safbwyntiau.”

2. cynnwys pobl o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol dan anfantais

Gallai hyn gynnwys rhaglenni allgymorth cymdeithasol (gan gynnwys ysgoloriaethau, interniaethau ac allgymorth mewn ysgolion a chymunedau), gweithdai newyddiaduraeth yn y gymuned, mentoriaeth a rhaglenni arweiniad gyrfaol, a hyfforddiant cymhorthdal i bobl o gefndiroedd incwm isel.

3. Sefydlu mecanweithiau cymorth ar gyfer newyddiadurwyr llawrydd yng Nghymru

Gallai mecanweithiau o'r fath gynnwys darparu mynediad at adnoddau datblygiad proffesiynol, cyfleoedd rhwydweithio a chyngor cyfreithiol (mae ein hymchwil yn dangos bod gweithwyr llawrydd yn amharod i geisio cymorth ar eu pennau eu hunain). Yn ogystal, byddai creu platfform digidol ar gyfer cydweithio yn cefnogi'r newyddiadurwyr hyn, gan feithrin ymdeimlad o gymuned a chyfuno adnoddau a rennir. Yn olaf, byddai croeso i ganolfan drawsnewid digidol ar gyfer gweithwyr llawrydd hefyd. Fe allai canolfan o'r fath anelu at ddarparu cefnogaeth i allfeydd cyfryngau bach, annibynnol a newyddiadurwyr llawrydd, na fyddai llawer ohonynt â'r modd ariannol neu'r wybodaeth dechnegol i fuddsoddi mewn technolegau digidol. Mae rhai mentrau ar waith yng Nghymru ar gyfer cefnogi gweithwyr llawrydd yn gyffredinol, yn ogystal â newyddiadurwyr llawrydd, megis bwrsariaethau'r Biwro Newyddiaduraeth Ymchwiliadol sydd ar gael i weithwyr llawrydd, neu Dasglu Llawrydd Cymru. Fel tap ychwanegol i'r mecanweithiau ategol hyn, byddai fframwaith cyffredinol ar gyfer hyrwyddo iechyd meddwl ymhlith newyddiadurwyr hefyd yn bwysig, gan fod ein hymchwil yn dangos nad oes gan newyddiadurwyr Cymru fframweithiau cymorth o'r fath ar gael iddynt.

4. Datblygiad Newyddiaduraeth Llaur Gwlad mewn Anialwch Newyddion

Mae'r adroddiad wedi nodi sawl anialwch newyddion y gellir eu hamlinellu'n dda, gyda chanfyddiad o sylw annigonol, yn annibynnol ar fath neu iaith newyddiaduraeth. Er mwyn mynd i'r afael â'r materion ynghylch yr anialwch newyddion hwn, rydym yn argymhell cyfuniad o ddulliau gwaelod i fyny ac o'r brig i lawr, gan gynnig grantiau ac adnoddau i annog datblygu allfeydd newyddion lleol.

5. Gwella Newyddiaduraeth Ddwieithog

Gan adlewyrchu natur ddwyeithog cymdeithas Cymru, gallai grantiau annog datblygu cynnwys dwyieithog arloesol. Byddent yn cefnogi prosiectau sy'n gwasanaethu cynulleidfaoedd Cymraeg a Saesneg eu hiaith, gan feithrin tirwedd cyfryngau mwy cynhwysol a chadw treftadaeth ieithyddol Cymru. Er bod fframweithiau eisoes ar waith ar gyfer cefnogi newyddiaduraeth yng Nghymru, megis cynlluniau ariannu

Llywodraeth Cymru ar gyfer cefnogi'r cyfryngau Cymraeg, neu waith y Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu, mae gwaith i'w wneud yn y maes hwn o hyd.

6. Lansio Rhaglen 'Mabwysiadu Technoleg Newyddiaduraeth'

O ystyried mai dim ond lleiafrif o newyddiadurwyr Cymru sy'n defnyddio technolegau datblygedig fel AI cynhyrchiol ar hyn o bryd, byddai rhaglen o'r fath yn canolbwyntio ar gynyddu cyfradd mabwysiadu technolegau o'r fath. Byddai'n darparu hyfforddiant ymarferol a mynediad at offer newydd, gan helpu newyddiadurwyr i integreiddio'r technolegau hyn yn eu hadrodd dyddiol a'u creu cynnwys heb gyfaddawdu ar safonau nac uniondeb.

7. Datblygu Gwasanaeth Newyddion Cymru Gyfan

Wedi'i ysbrydoli gan fodelau fel The Scottish Beacon, rydym yn argymhell sefydlu gwasanaeth newyddion Cymru Gyfan sy'n pwysleisio amrywiaeth a sylw eang, gan gynnwys gwell cynrychiolaeth o wleidyddiaeth a chelfyddydau a diwylliant Cymru. Gallai'r gwasanaeth hwn wasanaethu fel canolfan ganolog, gan gasglu newyddion o ffynonellau amrywiol a chynnig pryniannau erthyglau unigol, a thrwy hynny wella hygyrchedd a chyrhaeddiad. Byddai'n allweddol wrth lenwi bylchau sylw a hyrwyddo tirwedd cyfryngau mwy cynhwysol sy'n atseinio â chynulleidfa ehangach. Byddai'r fenter hon nid yn unig yn darparu llwyfan i leisiau newyddiadurol amrywiol ond hefyd yn cynnig dewis arall yn lle modelau tanysgrifio traddodiadol, gan ei gwneud yn fwy hygyrch yn ariannol i'r cyhoedd.

Llyfryddiaeth

- Carlson, Matt. "The Robotic Reporter: Automated Journalism and the Redefinition of Labor, Compositional Forms, and Journalistic Authority." *Digital Journalism* 3, rhif 3 (2015): 416-431
- Couldry, Nick, ac Ulises A. Mejias. "The Costs of Connection: How Data Are Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism." *Social Forces*, Volume 99, Issue 1, September 2020. Cyfrol 99, Rhifyn 1, Medi 2020.
- Diakopoulos, Nicholas. *Automating the News: How Algorithms Are Rewriting the Media*. Harvard University Press, 2019.
- Ferrucci, Pat. "The Rise of AI Journalism." In *Journalism and Artificial Intelligence*. Golygwyd gan Charlie Beckett. London: London School of Economics and Political Science, 2020.
- Hafez, Kai. *The Myth of Media Globalization*. Cambridge: Polity Press, 2007.
- Hamilton, James T. *All the News That's Fit to Sell: How the Market Transforms Information into News*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2004.
- Lewis, Seth C., Andrea L. Guzman, a Thomas R. Schmidt. "Automation, Journalism, and Human-Machine Communication: What Research on the Intersection of Audiences and Algorithmic News Offers to Communication Scholarship." *Communication Theory* 29, rhif 2 (2019): 98-118
- McManus, John H. *Market-Driven Journalism: Let the Citizen Beware?* Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 1994.
- Nguyen, An. "Artificial Intelligence in the Newsroom: Implications for Future Research." *Implications for Future Research*. 5-9
- Nielsen, Rasmus Kleis, a Geert Linnebank. "The Relevance of Journalism." In *The Changing Business of Journalism and its Implications for Democracy*, golygwyd gan David A. L. Levy a Rasmus Kleis Nielsen, 101-109. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, 2010.
- Pavlik, John V. *Journalism and New Media*. Columbia University Press, 2001.
- Reich, Zvi, a Thomas Hanitzsch. "Comparing Journalistic Cultures Across Nations: A Study on the Impact of Professionalism on Journalistic Practices." *Journalism Studies* 12, rhif 3 (2011): 288-303
- Schudson, Michael. *Discovering the News: A Social History of American Newspapers*. New York: Basic Books, 1978.
- Shaker, Lee. "Dead Newspapers and Citizens' Civic Engagement." *Political Communication* 31, rhif 1 (2014): 131-148
- Thurman, Neil, a Steve Schifferes. "The Future of Personalization at News Websites: Lessons from a Longitudinal Study." *Journalism Studies* 13, rhif 5-6 (2012): 775-790
- Weaver, David H., Randal A. Beam, Bonnie J. Brownlee, Paul S. Voakes, a G. Cleveland Wilhoit. *Journalism Studies* 13, rhif 5-6 (2012): U.S. News People at the Dawn of a New Millennium. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 2007.